VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

B A K A L Á Ř S K Á P R Á C E

2015 Michaela Haluzová

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Obor: Mezinárodní obchod

Dopady světové hospodářské krize na Španělsko

(bakalářská práce)

Autor: Michaela Haluzová
Vedoucí práce: Ing. Pavel Žamberský, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně a vyznačil/a všechny citace z pramenů.

V Praze dne ……. ……

podpis studenta

Poděkování:

Ráda bych poděkovala panu Ing. Pavlu Žamberskému, Ph.D., za ochotu vést mojí bakalářskou práci a za jeho odborné rady a připomínky.

Seznam zkratek

BOE	Boletín oficial del Estado
ECU	Evropská měnová jednotka
EHS	Evropské hospodářské společenství
EMS	Evropský měnový systém
EU	Evropská unie
ERM	Evropský mechanismus směnných kurzů
HDP	hrubý domácí produkt
NATO	Severoatlantická aliance
OSN	Organizace spojených národů

Obsah

Úvod ... 7
1 Hospodářské krize – teoretická východiska ... 9
1.1 Současná hospodářská krize ... 9
1.1.1 Šíření a průběh současné hospodářské krize ... 12
2 Situace ve Španělsku před krizí ... 15
2.1 Vývoj španělské ekonomiky mezi lety 1975 - 1985 ... 15
2.2 Vývoj španělské ekonomiky po roce 1986 ... 21
2.3 Dopady vstupu Španělska do EHS ... 21
2.3.1 Španělsko a měnová unie ... 23
2.3.2 Pozitiva a negativa měnové unie ... 24
3 Průběh hospodářské krize ve Španělsku ... 26
3.1 Příčiny ekonomické krize ve Španělsku ... 26
3.1.1 Realitní bublina ... 27
3.1.2 Bankovní sektor ... 29
3.2 Dopady hospodářské krize ... 32
3.2.1 Školství ... 32
3.2.2 Zdravotnictví ... 33
3.2.3 Nezaměstnanost ... 34
4 Postoj španělské vlády a EU k hospodářské krizi ... 38
4.1 Opatření přijatá španělskou vládou ... 38
4.2 Chování mezinárodních organizací ... 41
Závěr ... 45
Přehled literatury ... 48
Seznam tabulek a grafů ... 51

Úvod

Problematika světových hospodářských krizí patří podle mého názoru mezi stále živá a dynamicky se rozvíjející témata, která hýbou jak světovou ekonomikou, tak chováním mezinárodních organizací a to je taky jedním z důvodů, proč jsem si tohle téma zvolila pro svoji bakalářskou práci. Příčiny a důsledky světové hospodářské krize bych ve své práci ráda demonstrovala na Španělsku. Tuto evropskou zemi jsem si pro svoji práci vybrala z několika důvodů.

Mezi nejdůležitější faktory, které ovlivnily můj výběr, neodmyslitelně řadím velmi pozitivní vztah k této zemi, k jejím obyvatelům, jazyku, umění a kultuře. V roce 2010 jsem v rámci studentského výměnného programu odcestovala do Španělska a strávila půl roku studia na tamním všeobecném gymnáziu. Během doby mého studia ve Valencii se mi podařilo navázat kontakty se spoustou spolužáků, ale i středoškolských učitelů a tímto způsobem porozumět španělskému přemýšlení a životnímu stylu, který se od toho českého velmi odlišuje. Navázané vztahy se snažím udržovat, ať už pravidelnými návštěvami nebo komunikací prostřednictvím sociálních sítí. Díky navázaným vztahům se mi podařilo pochopit, jak krizi ve skutečnosti vnímají a pociťují Španělé a jestli mají vůbec pocit, že v rámci dopadů hospodářské krize byl jejich každodenní život nějakým způsobem ovlivněn. Dalším důvodem, proč jsem si zvolila jako cílovou zemi Španělsko je fakt, že španělská ekonomika patřila donedávna mezi velmi prosperující světové ekonomiky.

Cílem práce je rozebrat jednotlivé příčiny hospodářské krize ve Španělsku, její průběh a dopady na vybraná odvětví španělské ekonomiky. V jednotlivých kapitolách budu popisovat vývoj v letech krize a před ní. Na základě literárních pramenů popíši, zdali ekonomický vývoj ve Španělsku před vypuknutím krize naznačoval příchod tak ničivé deprese, tedy jestli ekonomové mohli z chování trhu rozklíčovat určitá varování a pokud ano, jak k nim přistupovali, zda je ignorovali, či se snažili upozornit vládu a veřejnost.

Dílčími cíli práce je najít odpověď na otázky, jaké byly hlavní příčiny hospodářské krize ve Španělsku a jaká byla přijata opatření ze strany španělské vlády a EU.

V poslední části budu porovnávat přístup a chování španělské vlády a mezinárodních organizací od vypuknutí krize a v jejím průběhu. Pozornost bude věnována zejména krokům a rozpočtovým škrtům, které uskutečnila španělská vláda v průběhu krize. U jednotlivých kroků bych se chtěla více zaměřit na ty, které přímo ovlivnily španělskou ekonomiku a jejichž důsledky a efektivnost zavedení jsou pozorovatelné.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola je věnována teoretickému úvodu do problematiky hospodářských krizí. V této kapitole bych chtěla čtenáři nastínit komplexní problematiku současné hospodářské krize a popsat její hlavní příčiny.

Druhá kapitola je věnována makroekonomickému charakteru Španělského království před vypuknutím ekonomické krize. V této kapitole bude nastíněn vývoj hlavních makroekonomických ukazatelů, jako jsou HDP, míra inflace, nezaměstnanost, díky kterým nabyde čtenář konkrétní představy, jakým způsobem fungovala španělská ekonomika do vypuknutí krize.

Ve třetí kapitole se dostanu již k samotným příčinám krize a faktorům, které jakkoli ovlivnily dění ve Španělsku. Největší pozornost bude věnována stavebnímu průmyslu, kterému španělská ekonomika vděčí současně za velký růst ekonomiky, ale i za hluboký propad, který byl zapříčiněn obrovským převisem nabídky nově postavených domů a bytů nad poptávkou po těchto nemovitostech.

Další kapitola je věnována postoji a nápravným krokům španělské vlády a mezinárodních organizací v průběhu krize. V této kapitole bude na celou problematiku ekonomické krize nahlíženo ze dvou perspektiv, a to nejdříve z pohledu Španělů a jejich vlády a v další části z pohledu mezinárodních organizací.

V závěru práce je popsána současná ekonomická situace ve Španělsku. Největší pozornost bude věnována vývoji nezaměstnanosti, což je jeden z klíčových makroekonomických ukazatelů, který nám může hodně říct o stavu ekonomiky.

Pro následující práci jsem využila své znalosti španělského jazyka, tudíž velmi často čerpám ze zahraničních zdrojů, španělského statistického úřadu a z některých oficiálních vládních zpráv a dokumentů.

1 Hospodářské krize – teoretická východiska

Globální finanční krizi lze definovat jako výrazné zhoršení velké většiny finančních indikátorů. Tyto se projevují nedostatečnou likviditou finančního systému, rozsáhlou insolventností finančních institucí, nárůstem volatility výnosových měr finančních instrumentů, výrazným poklesem hodnoty finančních a nefinančních aktiv a podstatným snížením rozsahu alokace úspor ve finančním systému. „Současnou globální finanční krizi lze dekomponovat na jednotlivé, dílčí krize, mezi které lze zařadit úvěrovou krizi, krizi likvidity a investiční krizi. Mezi základní příčiny globální finanční krize patří: nemovitostní bublina, nadměrná úvěrová expanze, nadměrná spekulace, finanční panika, selhání regulace a institucionální nedokonalost globálního finančního trhu“.[1]

1.1 Současná hospodářská krize

V této části práce se budu zabývat příčinami a průběhem současné globální ekonomické krize, jejíž start můžeme zařadit do roku 2008. Kořeny současné hospodářské krize sahají až do 90. let minulého století, kdy proběhla vlna menších krizí, mezi které patří brazilská, ruská a východoasijská krize. Celá krizová vlna byla dovršena takzvanou dot.com krizí v USA. Větší pozornost budu věnovat faktorům, které ovlivnily hospodářský vývoj ve Španělsku.

Ekonomické deprese či krize jsou v ekonomickém světě poměrně častým jevem. Ve většině případů však zůstávají na území svého vzniku a postihnou pouze jeden stát či oblast států.[2] Tak tomu ale nebylo v případě současné ekonomické krize.

Co bylo hlavními příčinami vypuknutí hospodářské krize? Nad touto otázkou si lámou hlavu ekonomové dodnes. V této části práce budu popisovat hlavní příčiny finanční krize tak, jak je uvádí Musílek ve své publikaci.

[1] MUSÍLEK, Petr. Finanční krize a jejich odezvy v institucionálních reformách: Glass-Steagall Act versus Dodd-Frank Act. *Český finanční a účetní časopis*. 2010, roč. 5, č. 2. Dostupné z: www.vse.cz/polek/download.php?jnl=cfuc&pdf=285.pdf

[2] ŠIKÝŘ, Radek. *Srovnání příčin světové hospodářské krize 1929 – 1933 a současné finanční krize*. Praha, 2010. Bakalářská práce. Univerzita Palackého.

1. Splasknutí cenové bubliny

Základní příčinou současné globální krize je podle Musílka vznik a následné prasknutí bubliny na americkém nemovitostním trhu. Ve své práci se odkazuje na tabulku Standard & Poor´s[3], která znázorňuje růst cen nemovitostí v letech 2000 – 2008. Na základě dat uvedených v tabulce je vidět strmý nárůst cen nemovitostí. Například v Los Angeles se ceny nemovitostí v roce 2007 vyšplhaly téměř na 270 % v porovnání s rokem 2000. Podobný průběh vývoje cen nemovitostí můžeme pozorovat i v některých zemích Evropy například ve Španělsku či Irsku.

Příčinou vzniku cenových bublin je nákup aktiv za vyšší ceny než jaké ve skutečnosti koupená aktiva mají. Splasknutí cenové bubliny na trhu nemovitostí vede k prudkému poklesu hodnot aktiv a je zpravidla spouštěcím mechanismem finančních krizí.

2. Nadměrná úvěrová expanze

Úvěrová expanze je často spjatá se vznikem cenových bublin, protože realizované investice jsou ve většině případů financovány úvěry. Úvěrová expanze může vést až k předluženosti. Dlužníci nemají prostředky pro splácení svých závazků a banky jim odmítají více půjčovat, jsou nuceni prodat svá aktiva pod cenou.

3. Nadměrná spekulace

Spekulace na finančním trhu souvisí jak se vznikem cenových bublin, tak i s nadměrnou úvěrovou expanzí. Expanzivní úvěrová politika podporovala poptávku a spekulaci, to vedlo k růstu cen nemovitostí a dalším investicím.
V případě USA stejně jako například ve Španělsku převládala euforie o nekonečném růstu cen nemovitostí. Mnoho spekulantů této situace využilo a hypotéky byly poskytovány i méně solventním klientům. Trh s nemovitostmi rostl současně s počtem poskytnutých hypotečních úvěrů. Spekulace spojená s prudkým nárůstem cen však začala převládat nad podnikáním. Kvůli obavám ze splasknutí bubliny začali lépe informovaní a vzdělaní investoři své nadhodnocené nemovitosti prodávat. Strmý nárůst nabídky nemovitostí vedl k propadu jejich cen.

[3] MUSÍLEK, Petr. Finanční krize a jejich odezvy v institucionálních reformách: Glass-Steagall Act versus Dodd-Frank Act. *Český finanční a účetní časopis*. 2010, roč. 5, č. 2. Dostupné z: www.vse.cz/polek/download.php?jnl=cfuc&pdf=285.pdf

Mnohé příčiny současné světové ekonomické krize jsou spojeny s globálními nerovnováhami na světovém trhu. Globální nerovnováhy spočívají zpravidla ve velkých deficitech a přebytcích běžného účtu platební bilance světově vlivných, významných zemí.[4] Mezi příčiny spojené s nerovnováhami na světovém trhu je řazeno například i stádní chování „herd behaviour". Tomu může být porozuměno tak, že v době nejistoty lidé mnohdy přestávají naslouchat vlastnímu logickému myšlení a spíše se soustředí na chování a přístup ostatních, který následně aplikují i ve vlastním případě. [5] Příkladem takového chování může být snižování úrokových měr napříč významnými světovými ekonomikami. Důsledkem velmi nízkých úrokových měr byla tvorba bublin na trhu s nemovitostmi a na akciovém trhu, a to nejen v USA, ale například i ve Španělsku. Bubliny na realitních i akciových trzích jsou zpravidla předcházeny enormním ekonomickým růstem. Další příčinou je i využívání nových nástrojů na kapitálových trzích s omezenou regulací, jako jsou sekuritizace.[6]

Legislativní změny, díky kterým se staly hypoteční úvěry jednoduše dostupnými, vedly k následnému podceňování rizika a poskytování úvěrů klientům představujícím riziko z pohledu budoucího splácení. Standardním základem pro poskytnutí hypotéky, už nebyla schopnost dlužníka hypotéku splácet, ale schopnost poskytovatele prodat hypotéku třetí straně, a tím se zbavit rizika.[7]

Nedostatečné přizpůsobení finančního regulačního rámce společně se zanedbáním možného vlivu systémového rizika, které nelze odstranit pomocí diversifikace, je považováno za další ze spouštěcích mechanismů krize. Mezi další faktory, které přispěly ke krachu hospodářství, můžeme řadit i nevhodnou volbu měnových politik, poskytování komplikovaných a málo transparentních investičních produktů.[8]

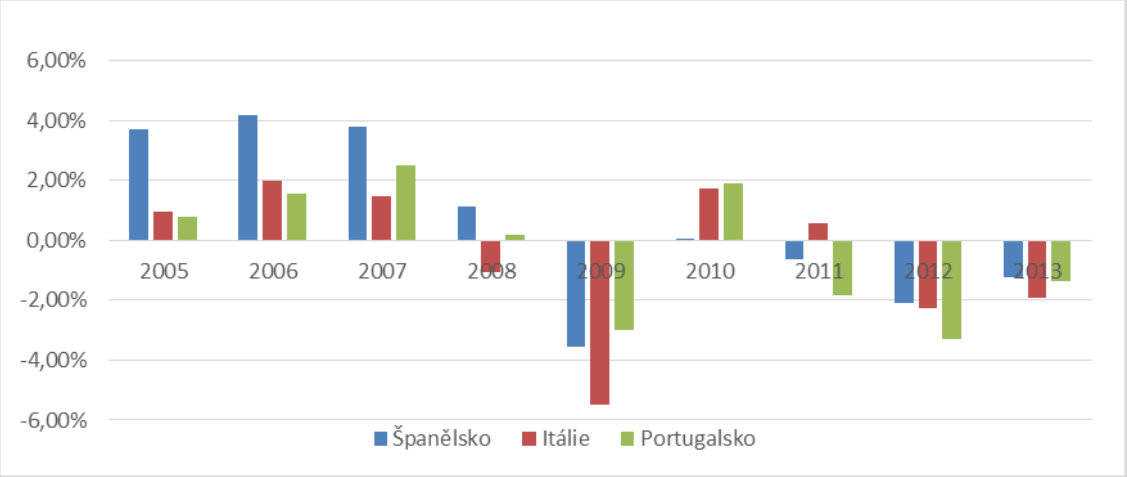
[4] HNÁT, Pavel. *Politická ekonomie globálních nerovnováh*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2014, 231 s. Odborná kniha s vědeckou redakcí. ISBN 978-80-245-2023-0.
[5] DUNHMAN, Will a Jackie FRANK. Herd mentality rules in financial crisis. *Http://www.reuters.com/* [online]. 2008 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://www.reuters.com/article/2008/09/30/us-financial-psychology-idUSTRE48T4VC20080930
[6] HNÁT, Pavel. *Současná krize* (přednáška). Praha, 2015
[7] Ibid.
[8] Ibid.

1.1.1 Šíření a průběh současné hospodářské krize

Za hlavní transmisní kanál, jehož prostřednictvím se krize šířila do dalších zemí, je považován mezibankovní trh, díky kterému se „nakažená“ aktiva rychle rozšířila po celém světě. Praskání cenových bublin na různých trzích vedlo k neschopnosti splácet hypoteční úvěry, klesaly ceny nemovitostí, mnohé banky měly problémy s likviditou a omezily poskytování úvěrů, důsledkem toho byla menší nabídka peněz v ekonomice a ekonomika se dostávala do recese.[9]

Mezi klíčová opatření přijatá vládami patří zejména výkup „nakažených“ aktiv, navázaných na rizikové, nezajištěné hypotečních úvěry.[10]

Graf 1 Meziroční změna HDP ve Španělsku v letech 2005 – 2013

Zdroj: Světová banka, vlastní zpracování

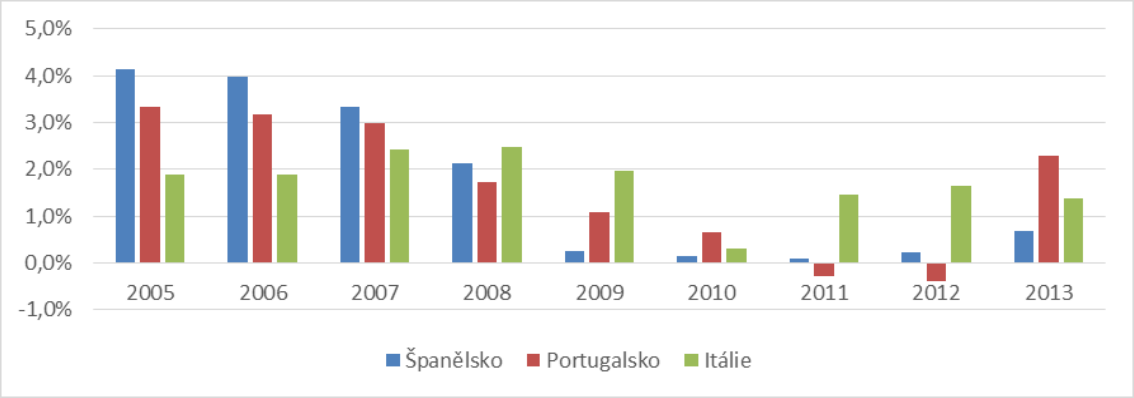
V grafu číslo 1 je zaznamenána meziroční změna HDP ve vybraných zemích jižní Evropy – Španělsku, Itálii a Portugalsku v letech 2005 – 2013. Mezi lety 2005 – 2007 HDP ve Španělsku meziročně rostlo. Na rozdíl od Itálie, kde HDP meziročně klesalo už

[9] SINGER, Miroslav. *Finanční krize: p krize: příčiny možné dopady na českou ekonomiku* [online]. 2008 [cit. 2015-02-19].
Dostupné z:http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/Singer_20081029_Appia.pdf

[10] Zdroj: LUNGOVÁ, Miroslava. Hospodářská krize 2008-2009: Analýza příčin. *E+M EKONOMIE A MANAGEMENT*[online]. 2011 [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: http://www.ekonomie-management.cz/download/1346064236_1b84/2011_02_lungova.pdf

od roku 2007. Z grafu vidíme významné zpomalení růstu v roce 2008 u všech srovnávaných zemí. Příčinou toho zpomalení je příchod krize. V roce 2009 byl meziroční pokles HDP ve Španělsku téměř 3,6 % a v Itálii dokonce 5,48 %. V dalších letech s výjimkou roku 2010 HDP ve všech srovnávaných zemích meziročně klesalo.

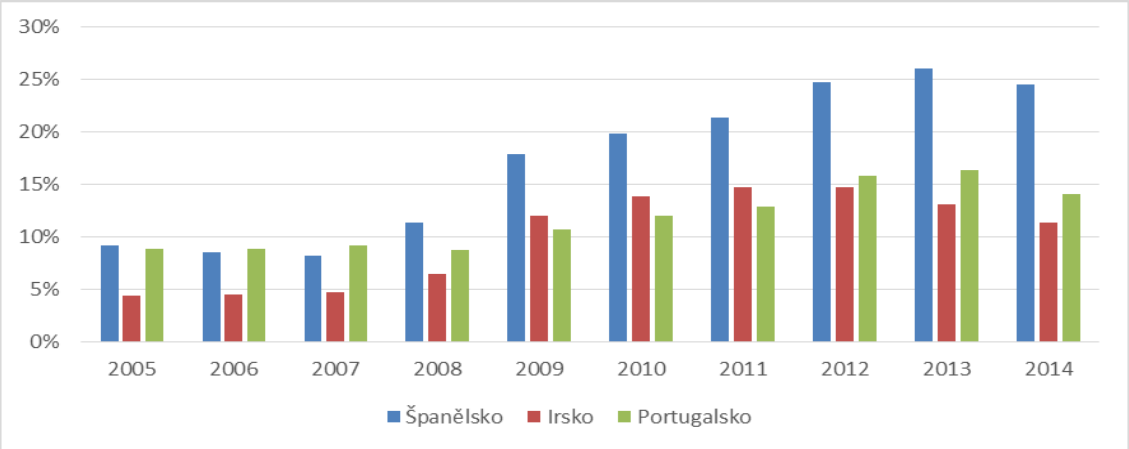
Graf 2 Míra inflace, deflátor HDP (%)

Zdroj: Světová banka, vlastní zpracování

V grafu 2 je znázorněn vývoj míry inflace ve Španělsku, Itálii a Portugalsku v letech 2005 – 2013. Z grafu je podobně jako u meziročního růstu HDP patrný propad míry inflace ve Španělsku v roce 2009, který byl způsoben splasknutím cenové bubliny a následným propadem cen. Míra inflace v Itálii klesla v roce 2010, ale v roce 2011 nabývala téměř stejné hodnoty jako před propadem. Vývoj míry inflace v Portugalsku je velmi podobný vývoji tohoto ukazatele ve Španělsku.

Graf 3 Míra nezaměstnanosti v letech 2005 - 2013

Zdroj: Světová banka, vlastní zpracování

Graf 3 zaznamenává vývoj míry nezaměstnanosti ve Španělsku, Portugalsku a Itálii v letech 2005 – 2013. Z grafu je patrný nárůst míry nezaměstnanosti po roce 2008 ve všech třech sledovaných oblastech. Je zřejmé, že míra nezaměstnanosti ve Španělsku dosahovala mnohem vyšších hodnot ve srovnání s dalšími sledovanými zeměmi. Maximální hodnoty 26,1 % nabýval tento ukazatel v roce 2013. Za rok 2014 míra nezaměstnanosti ve Španělsku po dlouhých letech konečně klesla.

2 Situace ve Španělsku před krizí

2.1 Vývoj španělské ekonomiky mezi lety 1975 - 1985

V následující kapitole budu popisovat vývoj španělské ekonomiky před vypuknutím krize a pokusím se zjistit, jestli mohli ekonomové na základě určitých nestandardních tržních jevů předpovídat vypuknutí krize, popřípadě její rozsah a hloubku. Pokusím se zjistit, jakým způsobem ekonomové k těmto varováním přistupovali, zdali je ignorovali, či jim přikládali určitou váhu a snažili se na tyto hrozby upozornit a tím možná i předejít tak hluboké recesi. V kapitole rozčlením ekonomický vývoj na jednotlivé části s cílem vystihnout ty podstatné, kterým se budu dále věnovat.

Úvod kapitoly bude věnován vývoji španělské ekonomiky v době od pádu diktatury generála Francisca Franka po vstup Španělska do ES. Budu se tedy krátce věnovat ekonomickému vývoji mezi lety 1975 – 1985. Osobně shledávám toto období pro vývoj španělské ekonomiky jako jedno z klíčových, a to z důvodu diametrální změny politického režimu. V tomto období došlo k pádu diktatury, což vedlo ke změnám v řízení, které měly vliv na pozdější vývoj.

Do roku 1975, v období diktatury bylo Španělské království izolováno od ostatních západoevropských zemí. Tato izolace však s otevřením španělských hranic, po pádu diktatury, velmi rychle pominula. S nastolením nového demokratického režimu čelila španělská vláda mnohým nesnadným úkolům. Mezi hlavní priority tehdejší vlády patří především stabilizace hospodářství a snaha začlenit se do Evropského hospodářského společenství s následným začleněním do měnové unie.[11]

Jak již bylo zmíněno výše, v době diktatury generála Franka, bylo Španělsko velmi izolováno od západního světa, což podle mě může být jeden z důvodů, proč vláda určila jako svoji hlavní prioritu začlenění Španělska do Evropského hospodářského společenství. Po pádu diktatury Francisca Franka bylo nutné, aby hospodářství a instituce prošly modernizací a internacionalizací a tím nastartovaly transformaci společnosti.

[11] CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska v datech*. 1. vyd. Praha: Libri, 2011, 551 s. ISBN 978-807-2774-821.

Vstupem do Evropského hospodářského společenství se Španělsko pokusilo dohnat vyspělost západních zemí prostřednictvím hospodářské i sociální a politiky.[12]

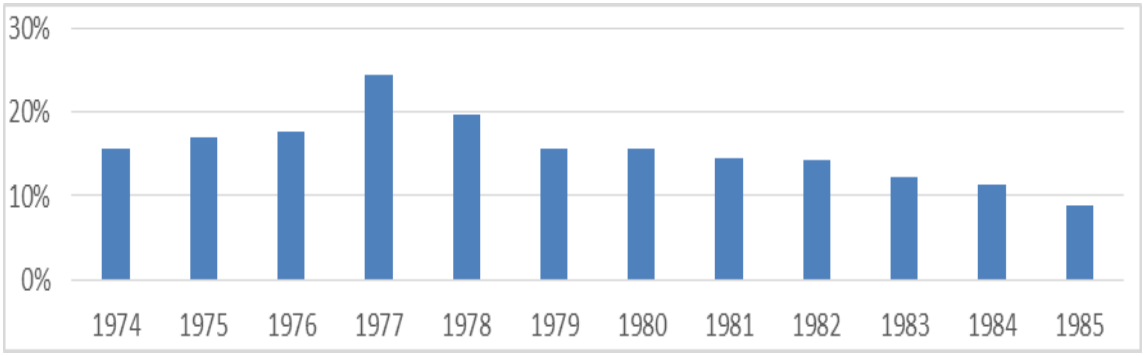
Přijetí demokracie nepřinášelo Španělsku pouze pozitiva. Hlavním úkolem vlády bylo tedy zavést taková opatření, jejichž cílem by bylo nastolení makroekonomické rovnováhy. Zásadním výsledkem vyjednávání vlády s odbory a zaměstnavateli, bylo přijetí Moncloanských paktů[13], kde se vláda zavázala k provedení mnohých opatření a spolupráci při hledání hospodářské politiky.

Klíčovým závazkem bylo nastolení protiinflační politiky s cílem zbrzdit růst cenové hladiny. Za účelem snížení deficitu běžného účtu platební bilance, byla provedena devalvace tehdejší španělské měny – tedy pesety. Dalším, neméně důležitým krokem bylo osvobození finančního systému od přísných regulací, kterým systém podléhal v době vlády Franka. Banky a spořitelny si tedy mohly samy stanovovat své úrokové míry. Tato liberalizace také otevřela nový prostor pro podnikání zahraničním bankám. Mezi další opatření můžeme řadit provedení daňové reformy, kde za největší změnu považuji zvýšení daně z příjmu – reforma Fernándeze Ordoñeze.[14] Zmíněná daňová reforma byla hlavním důvodem, proč bylo na Monclaonské pakty nahlíženo spíše skepticky, zejména ze strany odborů. Výsledkem nastolené politiky zvyšování vládních výdajů a tedy i státního rozpočtu nebyl vytoužený blahobyt, ale zvýšení deficitu veřejných financí, jelikož vládní výdaje byly příliš vysoké na to, aby mohly být uskutečňovány v období recese.[15]

[12] Ibid.
[13] CARRERAS, Albert a Xavier TAFUNELL. *Historia económica de la España contemporánea (1789-2009).* 1a ed. actualizada. Barcelona: Crítica editorial, 2010, 564 p. ISBN 978-849-8921-243.
[14] IZQUIERDO, JOSÉ MARÍA. Los Pactos de la Moncloa y la fugacidad de Fuentes Quintana.*Http://politica.elpais.com/* [online]. 2014, č. 08 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z:http://politica.elpais.com/politica/2014/08/29/actualidad/1409304456_399099.html
[15] JIMÉNEZ, José Luis García Delgado; Juan Carlos. *Un siglo de España: la economía*. 2. ed. Madrid: Marcial Pons, 2001. ISBN 84-953-7934-1.

V grafu 4 je zaznamenán vývoj růstu cenové hladiny ve Španělském království mezi lety 1974 – 1986. Průběh křivky grafu ukazuje nárůst inflace, a to v důsledku nastolených změn po roce 1975. Společně se změnou režimu, můžeme jako další příčinu prudkého nárůstu míry inflace zmínit ropný šok z roku 1973[16], s jehož důsledky se muselo Španělsko také potýkat. Míra inflace prudce rostla, a to do roku 1978. V tomto roce došlo ke zlomu a míra inflace začala klesat. Tento pokles je podle mého názoru výsledkem přijetí zmíněných Monclaonských paktů, které byly komplexně směřovány na snižování míry inflace.

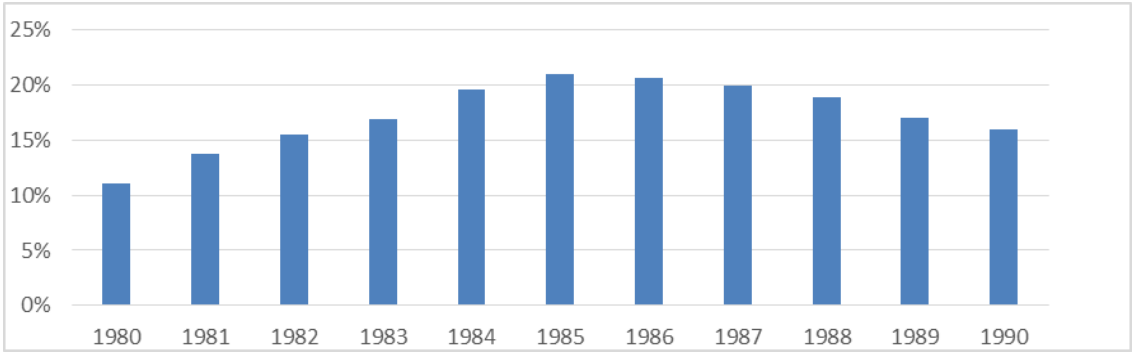
Graf 4 Vývoj růstu cenové hladiny ve Španělském království mezi lety 1974 – 1986

Zdroj: Světová banka, vlastní zpracování

[16] ŽÍDEK, Libor. *Dějiny světového hospodářství*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 397 s. ISBN 978-807-3801-847.

Graf 5: Vývoj míry nezaměstnanosti ve Španělském království mezi lety 1978 – 1990

Zdroj: Světová banka, vlastní zpracování

Graf 5 ukazuje vývoj míry nezaměstnanosti ve Španělském království mezi lety 1978 - 1990 vidíme, že průběh tohoto ukazatele také potvrzuje, již dříve zmíněný vysoký nárůst nezaměstnanosti mezi lety 1978 – 1986. Mezi lety 1978 – 1986 došlo k nárůstu míry nezaměstnanosti o 17 %. Jako příčinu tohoto nárůstu míry nezaměstnanosti vidím zejména recesi, tedy fázi hospodářského cyklu, ve které se Španělsko v těchto letech nacházelo. Dalšími faktory, které mohly ovlivnit vývoj míry nezaměstnanosti, jsou především strukturální změny v jednotlivých odvětvích španělské ekonomiky, ke kterým došlo společně se změnou režimu. Míra nezaměstnanosti se stala pro Španělsko závažným problémem do budoucnosti.[17]

Po roce 1986, tedy po vstupu Španělska do Evropského hospodářského společenství, je z grafu zřejmý pokles míry nezaměstnanosti, a to na 15 % v roce 1990. Důvodem poklesu míry nezaměstnanosti, může být vstup Španělska do Evropského hospodářského

[17] JIMÉNEZ, José Luis García Delgado; Juan Carlos. *Un siglo de España: la economía*. 2. ed. Madrid: Marcial Pons, 2001. ISBN 84-953-7934-1.

společenství a s ním spojené otevření španělského trhu zahraničním investorům, kteří pomáhali vytvářet pracovní místa a tím snižovat míru nezaměstnanosti.[18]

Ukazatele míry inflace a míry nezaměstnanosti jsem si vybrala pro demonstraci vývoje španělské ekonomiky také z toho důvody, abych je mohla porovnat v rámci Phillipsovy křiky.
Základem pro vytvoření křivky bylo studium údajů o nezaměstnanosti a nominálních mzdách ve Spojeném království v období let 1861 až 1957, které provedl ekonom William Phillips. Svou práci publikoval v roce 1958. Výsledkem jeho zkoumání je nepřímá úměra: čím menší nezaměstnanost, tím větší inflace. Naopak, je-li makroekonomickým cílem snížit růst inflace, je nutné se smířit s růstem nezaměstnanosti.[19] V souvislosti s výběrem mezi vysokou inflací a nízkou nezaměstnaností (a naopak) se hovoří i o tzv. koeficientu obětování. Tato veličina ukazuje počet procent ročního produktu, která jsou ztracena během snižování inflace o 1 procentní bod.[20]

V období recese, kdy docházelo k nárůstu míry nezaměstnanosti je hlavním úkolem hospodářské politiky státu, udržovat míru nezaměstnanosti v určitém udržitelném intervalu anebo se pokusit pomocí nástrojů hospodářské politiky o snížení, což by ale vláda musela činit na úkor akcelerující míry inflace.

V případě, že by vláda postupovala cestou zvýšení nominální peněžní zásoby v ekonomice, v důsledku toho by klesaly úrokové míry, tím pádem by docházelo k růstu mezd a výdajů, zvyšovala by se poptávka po pracovní síle, jelikož by zaměstnavatelé chtěli zvýšit výrobu. To vše pouze v důsledku peněžní iluze. Po určitém čase by došlo

[18] Ibid.
[19] CHMELOVÁ, Jana. *Česká ekonomika a ekonomické zákony*. Brno: ESF MU, 2007. Diplomová práce. Dostupné online. Kapitola 3 Historický pohled – vývoj názorů na platnost předpokladů Phillipsovy křivky, s. 28–35.

[20] MANKIW, Gregory. *Zásady ekonomie*. Praha: Grada, 1999. Kapitola 33 Vztah inflace a nezaměstnanosti v krátkém období, s. 719. ISBN 8071698911.

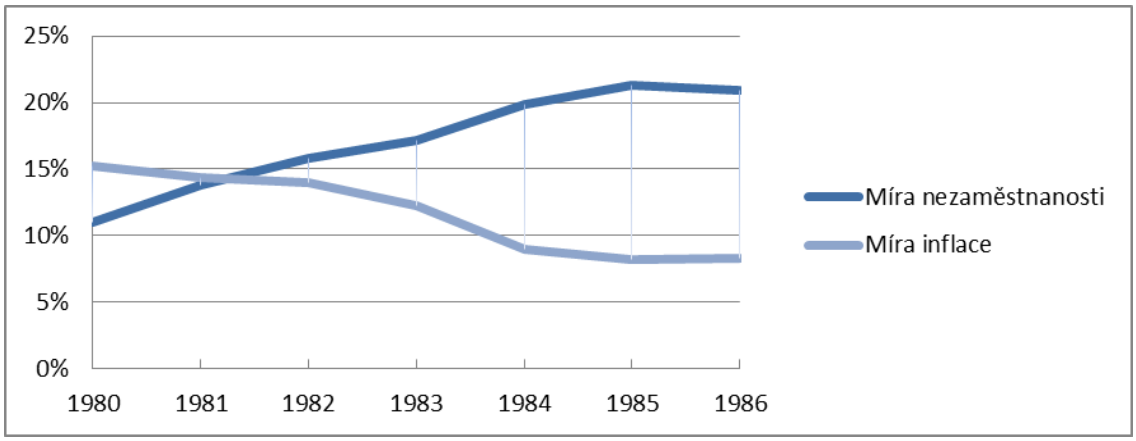
i k růstu cen a lidé by si uvědomili, že jejich mzdy vzrostly pouze nominálně a míra nezaměstnanosti by se vrátila na původní úroveň, ale při vyšších cenách.[21]

Tab 1 Vývoj a průběh míry nezaměstnanosti a míry inflace ve Španělsku, v letech 1980 - 1986

	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
Míra nezaměstnanosti	11	13,8	15,8	17,2	19,9	21,3	20,9
Míra inflace	15,20%	14,40%	14,00%	12,20%	9,00%	8,20%	8,30%

Zdroj: Mezinárodní měnový fond, vlastní zpracování

Graf 6 Vývoj a průběh míry nezaměstnanosti a míry inflace ve Španělsku, v letech 1980 – 1986

Zdroj: Mezinárodní měnový fond, vlastní zpracování

Z grafu č. 6 je zřejmé, že s růstem míry nezaměstnanosti docházelo v těchto letech k poklesu míry inflace. Ačkoliv míra nezaměstnanosti rostla v letech 1980 – 1986 rychleji než míra inflace, můžeme říci, že se míra inflace a nezaměstnanosti ve sledovaných letech vyvíjeli tak, jak předpokládala Phillipsova křivka v krátkodobém období. Závěrem lze tedy říci, že ve standardně fungujících ekonomikách platí krátkodobě Phillipsova křivka.

[21] ANDRÉS, Javier. *Desempleo y ciclo económico en España*. España, 1996. Dostupné z:http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/moneda-y-credito--3/html/02822e00-82b2-11df-acc7-002185ce6064_20.html#I_21_. Thesis. Universidad de Valencia Rafael Doménech.

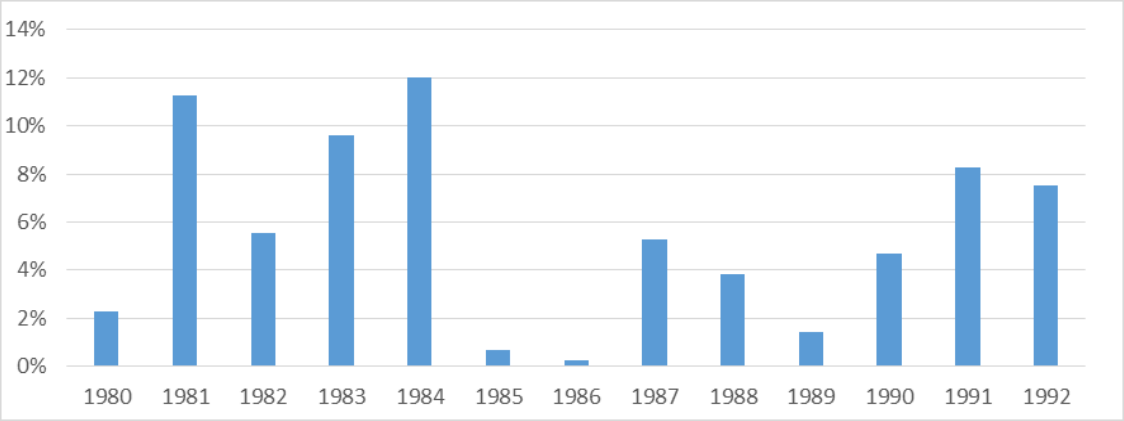
2.2 Vývoj španělské ekonomiky po roce 1986

V roce 1986 vstoupilo Španělsko spolu s Portugalskem do EHS (Evropské hospodářské společenství). Španělsko žádalo o přijetí už v roce 1962, ale žádosti nebylo vyhověno vzhledem k tomu, že v té době nebylo Španělsko demokratickou zemí. EHS vzniklo v roce 1957 na základě tzv. Římských smluv. Zakládajícími členy byly Belgie, Francie, Itálie,Lucembursko, Nizozemsko a Německo. Cílem společenství bylo mimo jiné vytvoření jednotného evropského trhu.[22]

2.3 Dopady vstupu Španělska do EHS

Přijetí do EHS bylo pro Španělsko pozitivním impulsem. Došlo ke zrušení celních bariér, díky vstupu zahraničního kapitálu se začal rychle rozvíjet sektor průmyslu a služeb. Do země proudila podpora z EHS, investovalo se do infrastruktury a energetických sítí. Díky garancím z vnějšku a zároveň vysokým úrokovým sazbám začal příliv zahraničního kapitálu a v roce 1992 mělo Španělsko třetí nejvyšší zásoby devizových rezerv na světě.[23]

Graf 7 Meziroční růst exportu zboží a služeb (%)

Zdroj: Instituto Nacional de Estadística, vlastní zpracování

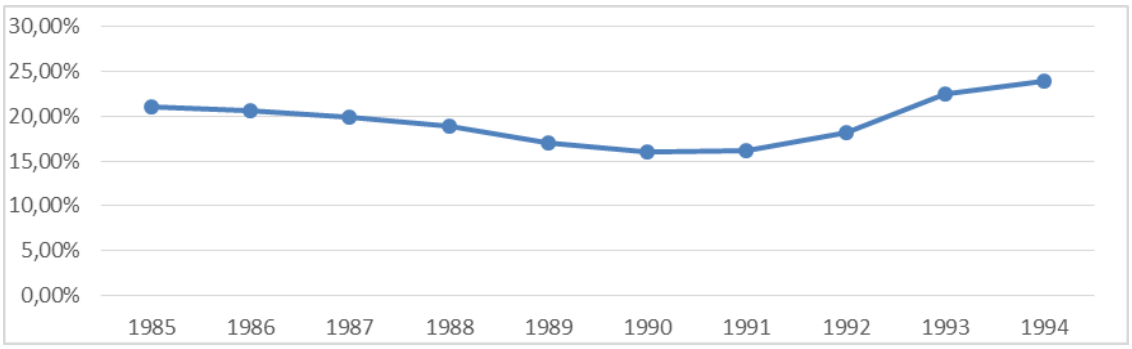
Graf č. 7 ukazuje vývoj exportu zboží a služeb ve Španělsku v letech 1980 – 1992. Z grafu je patrný meziroční pokles exportu v roce 1985 a 1986 o 11,8 %. Po začlenění Španělska do EHS export zboží a služeb meziročně vzrostl o 5%.

[22] Zakládající smlouvy. Euroskop [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8917/sekce/zakladajici-smlouvy/>.
[23] UBIETO ARTETA, Antonio. Dějiny Španělska. Praha: Lidové noviny, 1995, 911 s. ISBN 80-710-6117-4.

Můžeme tedy říci, že vstup do EHS vedl k velkým změnám v zahraničním obchodě. V rámci evropské integrace došlo během prvních let členství v EHS k obrovskému přílivu zahraničních investic do země, tedy k investičnímu boomu. Španělsko se stalo pro zahraniční investory velmi lákavou cílovou destinací. Investoři byli plní optimismu a věřili, že jejich investiční projekty budou v takto se dynamicky rozvíjejícím trhu ziskové. Zmíněný investiční boom, někdy také nazývaný jako poptávkový šok by mohl být jakýmsi alarmem pro světové ekonomy, že něco není v pořádku. Tak dynamický rozvoj není dlouho udržitelný ani přirozený a v mnoha případech vede přímo k vypuknutí hospodářské krize. Jinak tomu nebylo ani v tomto případě.[24]

[24] UBIETO ARTETA, Antonio. Dějiny Španělska. Praha: Lidové noviny, 1995, 911 s. ISBN 80-710-6117-4.

Graf 8 Míra nezaměstnanosti ve Španělsku v letech 1985 - 1994

Zdroj: Světová banka, vlastní zpracování

Graf 8 znázorňuje vývoj míry nezaměstnanosti ve Španělsku v letech 1985 – 1994. Z grafu je zřejmý mírný pokles míry nezaměstnanosti do roku 1990. Tento mírný pokles může souviset se vstupem Španělska do EHS a s větším počtem nabízených pracovních míst. V letech 1991 – 1994 je patrný nárůst míry nezaměstnanosti z 16 % v roce 1990 na 23, 9 % v roce 1994. Období 1991 – 1994 spadá do období měnové krize EMS.

Společně s růstem zahraničních investic, díky kterým rostla i španělská produkce se vláda rozhodla podporovat růst pomocí zvyšování veřejných výdajů, a to zejména díky snadnému získání evropských finančních prostředků. Majoritní podíl na domácím rozvoji hospodářství měly zahraniční finanční prostředky. Tento fakt by mohl být pro španělskou vládu dalším alarmem, ale i přes doporučení světových ekonomů, nepřikládala vláda těmto varováním téměř žádnou váhu. Příliv finančních zdrojů byl přijímán jako samozřejmost a vláda nebrala v úvahu fakt, že jednoho dne příliv těchto investic do domácí ekonomiky ustane.

2.3.1 Španělsko a měnová unie

Krokem, který ještě více prohluboval Evropskou integraci, bylo založení hospodářské a měnové unie. I přesto, že španělské hospodářství nepatřilo mezi nejstabilnější a makroekonomicky vyrovnané, stavělo se Španělsko na stranu velkých fanoušků

měnové unie a společné monetární politiky. Dne 17. dubna 1989 byla podepsána Delorsova zpráva o Hospodářské a měnové unii.[25]

V období deseti let před podpisem této koncepce, fungoval tzv. Evropský měnový systém, jako přípravná fáze pro vstup do měnové unie. Díky velmi pozitivnímu vztahu Španělska k prohlubování evropské integrace se vláda rozhodla zapojit španělskou pesetu do Evropského měnového systému a později i se připojit k Hospodářské a měnové unii (HMU) tedy vzdání se národní španělské měny a přechod na společnou evropskou měnu, je dalším důležitým milníkem ve španělské ekonomice.
V roce 1992 podepsaly země EHS v Maastrichtu tzv. Smlouvu o Evropské unii. Důležitým milníkem pro Španělsko bylo přistoupení k EMS (Evropskému měnovému systému) v roce 1989. V zemích EMS se uplatňoval Mechanismus směnných kurzů (ERM - Exchange Rate Mechanism), který propojoval nominální měnové kurzy všech zúčastněných států. Jednotlivé měny byly navázány na společnou měnu ECU (European Currency Unit). Systém měl bránit kolísání vzájemných kursů jednotlivých měn. Oscilační pásmo kursů bylo stanoveno na +/-2,25 %, na základě výjimky to mohlo být až +/- 6 %.[26]

2.3.2 Pozitiva a negativa měnové unie

Jak již bylo zmíněno výše, členství Španělska v měnové unii, tedy přijetí jednotné evropské měny sebou nese velká rizika a tento krok významně ovlivnil vývoj španělského hospodářství v následujících letech.

Z tohoto důvodu, bylo potřeba před vstupem podrobně analyzovat možné dopady vstupu na ekonomiku Španělska. Analýzu důsledků vstupu do měnové unie zajistila španělská centrální banka.[27]

---

[25] *La Unión Económica y Monetaria (UEM)* [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.es.html
[26] DĚDEK, Oldřich: Evropský měnový systém. [online]. [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <http://www.zavedenieura.cz/cs/euro/historie-eura/evropsky-menovy-system>.

[27] ALBEROLA ILA, Enrique. *España en la unión monetaria: una aproximación a sus costes y beneficios*. Madrid: Banco de España, Servicio de Estudios, 1998, 67 p. Estudios económicos (Banco de España. Servicio de Estudios), no. 62. ISBN 84-779-3599-8. Dostupné z: http://128.118.178.162/eps/mac/papers/0507/0507007.pdf

Cílem španělské ekonomiky bylo především, nastolit makroekonomickou stabilitu země, což může být jedním z důvodů, proč se Španělsko do Evropské měnové unie připojilo. Se vstupem do Evropské měnové unie odpadla Španělsku rizika finančních spekulací, založená na diferenciaci nominálního měnového kurzu. Základní pozitiva vstupu Španělska do EMU je nastolení kurzové, fiskální a monetární stability.

Dopady vstupu:

- snížení nezaměstnanosti
- růst exportu
- růst HDP

3 Průběh hospodářské krize ve Španělsku

Následující kapitola je věnována průběhu ekonomické krize ve Španělsku. V této kapitole se budu věnovat vývoji a událostem, které vedly k tak hlubokému propadu španělské ekonomiky. Pokusím se podrobně popsat podstatné příčiny hospodářské krize a následně i dopady. Jaké tedy byly hlavní příčiny hospodářské krize ve Španělsku?

Autoři ARIAS, Xosé a Antón COSTAS ve své práci popisují hospodářskou krizi ve Španělsku. Uvádí, že v posledních 20 letech španělská ekonomika patřila mezi jednu z nejdynamičtějších, s ročním růstem mezi 3-5 % v letech 1996 až 2007. Byla ekonomikou, která vytvořila nejvíce pracovních pozic v posledních deseti letech, a to tak, že dokázala zredukovat 20,1% míru nezaměstnanosti z roku 1997 na 8,3 % v 2006. Státní rozpočet byl bezproblémový, dokonce v některých letech přebytkový a veřejný dluh klesl až na 39,6 % HDP v roce 2006. Mohli bychom tvrdit, že Španělsko bylo jedním z příkladných žáků evropské integrace. Avšak od roku 2007, od tehdy jako se objevila finanční krize, se Španělsko přesunulo z pozice příkladného žáka na evropského pacienta.[28]

3.1 Příčiny ekonomické krize ve Španělsku

Světová hospodářská krize je bezesporu jedním z hlavních spouštěčů ekonomické krize ve Španělsku. V následující kapitole se budu věnovat příčinám toho, proč hospodářská krize zasáhla Španělsko v tak obrovské míře. Podle názoru uznávaného profesora z baskické univerzity (Uviversidad del Paísa Vasco), Ivána Iturricastila Plazaoly, je hlavní příčinou obrovská bublina na trhnu s nemovitostmi zvaná „burbuja inmobiliaria“ [29].

[28] ARIAS, Xosé a Antón COSTAS. La torre de la arrogancia: Políticas y mercados después de la tormenta. barcelona: ariel, 2011, s. 301. ISBN 978-84-344-1333-7.

[29] Ibid.

3.1.1 Realitní bublina

Klíčovým rokem pro španělské stavebnictví byl rok 1998, kdy vláda předsedy José Maria Aznara přijala nová legislativní opatření, vztahující se ke správě půdy. Primárním cílem tohoto zákona o půdě (La Ley de Suelo) byla regulace práv a povinností majitelů půdy současně s regulací práva na výstavbu nových objektů. Hlavní myšlenkou tohoto regulačního zákona bylo zvýšit množství půdy a pozemků pro výstavbu nových obydlí a proměnit trh s půdou v lákavý a velmi výnosný obchod, tímto přilákat investory a znásobit množství investic putujících do stavebnictví. S přílivem investic by rostl počet nově vystavěných obydlí a s rostoucí nabídkou těchto nemovitostí by klesala jejich cena a mladí lidé by si konečně mohli dovolit koupi domu. Bohužel, tato myšlenka zůstala pouze myšlenkou a jakýmsi španělským snem, který se nikdy nesplnil. Realita byla totiž diametrálně odlišná. Do roku 2002 sice došlo k velkému zrychlení tempa výstavby nových obydlí, ale v tomtéž roce byla současně provedena pracovní reforma (Refroma Laboral). Tato reforma hraje ve vývoji dalších let významnou roli. Pracovní reforma spočívala především v aplikaci nejrůznějších omezení práv zaměstnanců. Prostřednictvím těchto změn vláda chtěla dosáhnout toho, aby zaměstnavatelé poptávali větší množství pracovníků a tím by se snížila nezaměstnanost, což byl jeden z problémů, který sužuje Španělsko již dlouhá léta.[30]

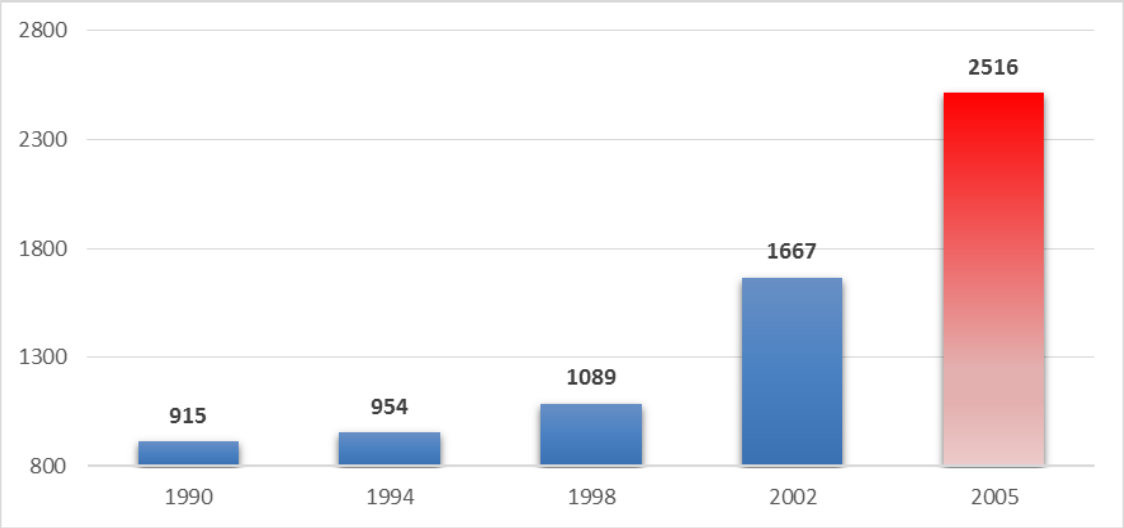
Osobně si myslím, že problematika zaměstnanosti ve Španělsku má trochu jiné rysy než v dalších evropských zemích. Podle mého názoru je například španělský životní styl velmi odlišný od životního stylu v ČR a dalších zemí EU např. Rakouska a Německa. Není možné aplikovat politiky, které fungují jinde v Evropě i ve Španělsku a očekávat stejnou efektivitu a vývoj. Všeobecné země na jihu Evropy vykazují vyšší nezaměstnanost než ostatní země Evropy, je to dáno vlivem sezónnosti některých prací a dále nízkou zaměstnaností žen (řada žen zůstávala v domácnosti a vůbec nevstupovala na trh práce) a odlišným přístupem k životu. Možná je to dáno i klimatickými podmínkami, a z tohoto důvodu bývá pracovní doba nastavena jinak (polední siesty).

Zákon o půdě ovšem neměl očekávaný účinek. Ve skutečnosti došlo k obrovskému zvýšení poptávky po pracovní síle, mnoho studentů namísto dokončení studia opustilo

[30] CAMPOS ECHEVERRIA, JOSE LUIS. *LA BURBUJA INMOBILIARIA ESPAÑOLA*. España: Marcial Pons, 2008. ISBN 978-84-976-8534-4.

univerzity a věnovalo se práci se stavebnictví, a to spolu se spoustou imigrantů, kteří přicestovali za prací do Španělska zejména ze zemí Jižní Ameriky. V tu dobu bylo ve Španělsku velkým trendem mít vlastní dům, všichni velmi důvěřovali v investice do cihel a toužili po vlastním domě. Skutečným důsledkem zavedení zákona o půdě byl nemalý nárůst cen domů. Příčinou tohoto nárůstu bylo rapidní zvýšení poptávky po rodinných domech. S rostoucími cenami domů rostly i ceny pozemků, což ještě více zdražovalo nově postavené domy.[31]

Graf 9 Průměrná cena obydlí v letech 1990 – 2005 (€/m^2)

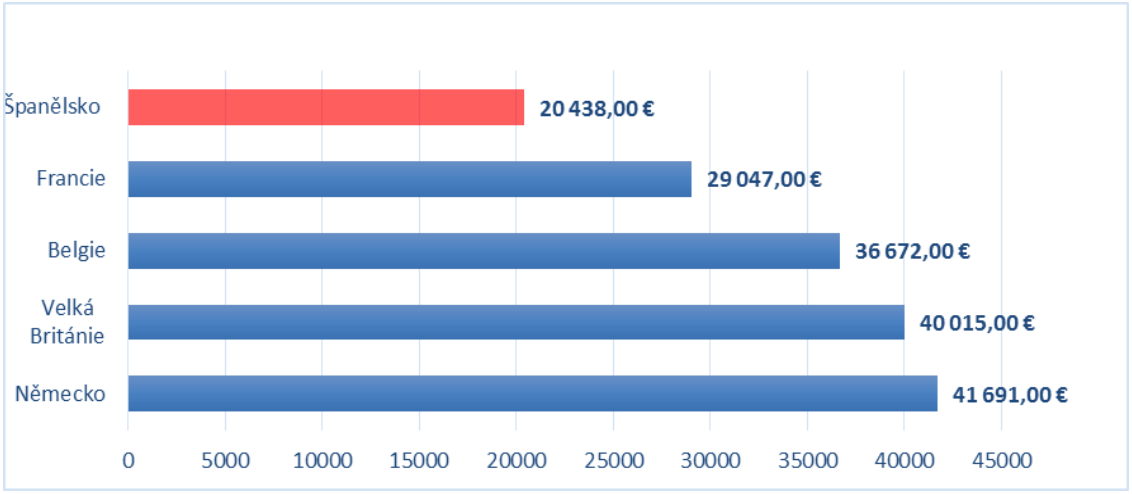
Zdroj: Instituto Nacional de Estadística, vlastní zpracování

Graf 9 znázorňuje vývoj průměrné ceny obydlí. Ukazuje prudký růst průměrné ceny obydlí za metr čtvereční ve Španělsku mezi lety 1990 – 2005. Tempo růstu cen nabralo na dynamice po roce 2002, tedy po zavedení již výše zmíněné pracovní reformy. Růst cen obydlí by sám o sobě nebyl takovou katastrofou, kdyby společně s ním rostly i reálné mzdy zaměstnanců. Podle literárních zdrojů ceny domů se zdvojnásobily oproti reálným mzdám.[32]

[31] 34 REFORMAS LABORALES. ANÁLISIS DE SU ALCANCE Y EFECTOS MENOS OCUPACIÓN,MÁS DESEMPLEO, MÁS PRECARIEDAD LABORAL. *Www.1mayo.ccoo.es* [online]. 2014, č. 77 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: http://www.1mayo.ccoo.es/nova/files/1018/Informe77.pdf

[32] España: Indicadores económicos y financieros. *Www.ine.es* [online]. 2015 [cit. 2015-04-25]. Dostupné z:http://www.ine.es/dynt3/FMI/es/

Graf 10 Průměrná roční mzda v roce 2005 (€)

Zdroj: Instituto Nacional de Estadística, vlastní zpracování

Graf 10 Porovnává nízkou úroveň španělských mezd a ostatních evropských zemí. V grafu je patrná nízká úroveň mezd ve Španělsku. Ve srovnání s Německem byla průměrná roční mzda ve Španělsku téměř poloviční.

Otázkou tedy zůstává, jak je možné, že při růstu cen domů a stagnaci mezd Španělé stále kupovali nové domy, i když na jejich koupi reálně nemohli mít dostatek finančních prostředků? Právě v tuto chvíli vstupují do hry banky. V následující části práce se pokusím vysvětlit, jakým způsobem ovlivnilo počínání v bankovním sektoru příchod krize.

3.1.2 Bankovní sektor

Situace na trhu s nemovitostmi byla velkou příležitostí pro bankovní sektor. Banky si nechtěly nechat ujít možný výdělek a začaly okamžitě reagovat snižováním požadavků stanovených pro poskytování úvěrů. Získat úvěr od banky tedy bylo čím dál jednodušší. Počet poskytnutých úvěrů rapidně rostl. Lidé si nepůjčovali jen na domy, ale s tímto zjednodušením podmínek pro poskytnutí úvěru se zároveň zvýšil zájem o bezúčelné půjčky. Můžeme tedy říci, že i lidé s minimální mzdou, žili svůj život na vysoké úrovni, ale bohužel na dluh. Jelikož mzdy byly na velmi nízké úrovni, musely banky nastavit splátky tak, aby je dlužníci byli schopni splácet a současně se z platu uživit. Měsíční

splátky byly tedy často stanoveny na minimální úrovni, tím pádem byla doba splácení velmi dlouhá.

Banky, jak jsem již popsala, sehrály v době hospodářské krize důležitou roli. Z jedné strany zapříčinily expanzi trhu s nemovitostmi, na straně druhé nenechali spadnout španělskou ekonomiku v době krize. Pokud by bankovní sektor neposkytoval velké množství levných hypoték, nevedlo by to k nárůstu poptávky po novém bydlení a následnému růstu cen nemovitostí, které vyústilo v realitní bublinu. Krize byla tedy zapříčiněna nekontrolovatelným hypotečním zadlužením jak domácností, tak developerských firem.

Jedním z hlavních důvodů proč lidé ve velké míře investovali do nemovitostí, byl stálý růst jejich cen. O tom, že investice do španělských nemovitostí sebou nenese téměř žádná rizika, byli Španělé i zahraniční investoři přesvědčeni na základě historického vývoje cen nemovitostí, které vykazovaly neustálý růst. Stálý růst cen nemovitostí poskytoval lidem, kteří si koupili dům na hypotéku pocit, že v případě neschopnosti splácení úvěru zkrátka nemovitost prodají a v nejhorším případě na prodeji ještě vydělají, a to z toho důvodu, že věřili ve stálý růst cen nemovitostí.[33]

V roce 2007 byly vládní dluhy společně s dluhy podnikatelů a domácností naprosto obrovské a neúnosné, stejně tak neúnosné, jako dluhy spořitelen a dalších finančních institucí. Jinými slovy tedy můžeme říci, že španělské bohatství v těchto letech, jinak nazýváno jako „španělský ekonomický zázrak“ bylo způsobeno výrazným ekonomickým růstem a ne naopak. Avšak jediným hnacím motorem tohoto ekonomického růstu byl dluh. V roce 2008 se ceny domů a bytů vyšplhaly na tak vysokou úroveň, že si lidé nemohli bez hypotéky dovolit ani koupi garsonky.[34]

[33] Dispociciones generales. In: *BOLETÍN OFICIAL DEL ESTADO*. Núm. 36. Dostupné z: http://www.boe.es/boe/dias/2012/02/11/pdfs/BOE-A-2012-2076.pdf

[34] COLOM, Augustí. La crisis económica española: orígenes y consecuencias. Una aproximación crítica. *Universidad de Barcelona* [online]. 2012 [cit. 2015-01-09]. Dostupné z:http://pendientedemigracion.ucm.es/info/ec/jec13/Ponencias/politica%20economica%20y%20construccion%20europea/La%20crisis%20economica%20espanola.pdf

V první řadě Španělská centrální banka požadovala po ostatních finančních institucích, aby držely mimořádně peněžní rezervy, a to na minimální kapitál 8 %, přičemž je požadovaný 6 % na mezinárodní úrovni.[35]

Důležitým faktorem je, že španělský bankovní sektor se značně liší od toho amerického. Zatímco v Americe vznikly slavné subprime hypotéky (určitý typ úvěru poskytnutý americkými bankami rizikovějším klientům, kteří mají nízkou platební schopnost a riziko je následně kompenzováno vyššími úrokovými sazbami), v případě Španělska šíření těchto subprime hypoték nebylo jedním z hlavních důvodů krize, jako v USA. Španělské banky byly prozíravější a za poskytnutou hypotéku, domácnosti ručili celým svým majetkem. Na rozdíl od subprime hypoték, pokud klesla cena nemovitosti a byla navrácena bance, k celkovému vyrovnání dluhu došlo až v době, kdy dlužník vyrovnal rozdíl mezi poskytnutou hypotékou a aktuální cenu nemovitosti. Tak nezanikla motivace splácet hypotéku ani po zvýšení úrokových sazeb a poklesu cen nemovitostí.[36]

Po vypuknutí hospodářské krize v USA v roce 2008 velmi rychle došlo k jejímu rozšíření po celém světe Španělska nevyjímaje. Ve chvíli, kdy žádná z finančních institucí nepůjčovala peněžní prostředky, byl spuštěn dominový efekt, který byl zahájen strmým poklesem spotřeby. Pokles spotřeby zapříčinil masové propouštění, v důsledku snížení poptávky, tím pádem se snížil i hrubý domácí produkt. Ztráta zaměstnání byla pro mnohé rodiny osudná. Bez zaměstnání, tedy bez mzdy nebyli lidé dále schopni splácet své hypotéky a byla jim odebrána nemovitost, kterou ručili, tedy v drtivé většině případů dům.

V závěru této části práce, která byla věnována hlavním příčinám krize, bych ráda vyjádřila svůj souhlas s názorem autora publikace, ze které jsem v této části převážně čerpala, pana Ivána Iturricastila Plazaoly. Osobně si myslím, že Španělsko jednalo v letech před krizí poněkud lehkomyslně a nezodpovědně. Nechalo se unášet na vlnách rychlého ekonomického růstu a snadno získatelných úvěrů, aniž by myslelo na budoucnost.

---

[35] Las cajas ‘débiles’ quedarán en otoño bajo control estatal. *ElCorreoWeb.es* [online]. 2011 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: http://www.elcorreoweb.es/economia/114283/gobierno/eleva/ratio/core/capital/obligatorio/todas/entidades/nacionalizacion

[36] ŠAMAJOVÁ, Silvia. *Súčasná ekonomická kríza v Španielsku a jej dopad na vývoj španielskeho zahraničného obchodu*. Praha, 2012. Bakalářská práce. VŠE, s. 56.

3.2 Dopady hospodářské krize

V následující části práce se budu věnovat především tomu, jakým způsobem ovlivnil nástup krize život ve Španělsku. Dopady hospodářské krize budu demonstrovat na vybraných odvětvích a v závěru se budu věnovat vývoji míry nezaměstnanosti.

Je těžké určit, které dopady krize jsou více a které méně závažné. Vše se odvíjí od zaujatého úhlu pohledu v rámci dané problematiky. Nicméně podle výroční zprávy španělské centrální banky za rok 2008 je jeden z velmi závažných dopadů hospodářské krize, rostoucí sociální nevyrovnanost. Ačkoliv krize zasáhla bez výjimky celou populaci, každá skupina obyvatelstva ji pocítila jiným způsobem. U 10 % nejchudších došlo k poklesu příjmů až o 42,4 %[37], zatímco u 10 % nejbohatších Španělů poklesly příjmy pouze o 5,6 %. Je tedy zřejmé, že sociálně slabší skupina obyvatel pocítila krizi v mnohem větší míře, a tím došlo i k náhlé ztrátě bohatství (jak je zmíněno v předchozí části práce, jednalo se o jakési bohatství na dluh) a k prudkému nárůstu chudoby. Co se týče mezd, mezi lety 2010 a 2013 klesla průměrná roční mzda ve Španělsku o 3 % na 18 505 €, zatímco za stejné období nejvyšší platy vrostly o 2,4 %. Mezi další klíčové důsledky krize musí být zařazen velký nárůst migrace v letech 2008 – 2012, v jehož důsledku došlo ke zpomalení růstu španělské populace.

S příchodem krize také neodmyslitelně souvisí snížení vládních výdajů, tedy škrty v rozpočtech jednotlivých ministerstev. Například ministerstvo obrany bylo v rámci rozpočtových škrtů nuceno snížit stav vojáků pod legislativně stanovenou hranici, a to na 5000 vojáků z původních 75000. V další části této kapitoly se budu věnovat tomu, jakým způsobem ovlivnil příchod krize situaci ve španělském školství a zdravotnictví.

3.2.1 Školství

Kvalitní a efektivní státní vzdělávací školní systém nepochybně patří k základním stavebním kamenům každého moderního státu. Tento sektor sebou nese velmi zodpovědný úkol, a to výchovu a vzdělávání budoucích generací. Každý člověk by měl mít právo na základní vzdělání, proto by podle mého názoru na školství nemělo být

[37] BARCALA, Diego. La crisis hace retroceder décadas la escuela pública. *Http://www.publico.es/* [online]. 2011 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: http://www.publico.es/espana/crisis-retroceder-decadas-escuela-publica.html

nahlíženo jako na investici, či náklad. Je tedy správné, že v důsledku hospodářské krize došlo i k mnohým škrtům v rozpočtu ministerstva školství a jak tyto škrty ovlivnily zainteresované strany, tedy profesory, žáky a jejich rodiče?

Společně se snižováním vládních výdajů docházelo i k poklesu výdajům na školství. Tempo poklesu výdajů na školství bylo dokonce rychlejší, než tempo, kterým klesal hrubý domácí produkt. Mezi lety 2008 – 2011 poklesl podíl výdajů na školství na hrubém domácím produktu ze 5,03 % na 4,79 %.[38] Primárním důsledkem tohoto snížení zdrojů putujících do školství je bezesporu znepokojující nárůst podílu počtu žáků na jednoho profesora na státní škole, což podle mého názoru negativně ovlivňuje kvalitu výuky. Juan Martinéz je autor rozsáhlé studie, která velmi podrobně rozebírá dopady současné hospodářské krize na španělské školství, prohlásil, že během tří let po propuknutí krize tedy v letech 2008 – 2011 došlo k pozastavení malého pokroku, který španělské školství během posledních deseti let dosáhlo. Poprvé za několik desetiletí nastala situace, kdy počty zapsaných studentů rostly a poskytované prostředky klesaly. Počty učitelů se snížily o více než 2000, zatímco studentů stále přibývalo.[39]

3.2.2 Zdravotnictví

Analogický vývoj vládních výdajů můžeme vidět i v sektoru zdravotnictví. Nejen z tohoto důvodu je zdravotnictví dalším sektorem, kterým bych se chtěla podrobněji zabývat.

Státní dotace věnované veřejnému zdravotnictví během let 2009 – 2013 ztenčily o 3 miliardy eur. Státní nemocnice, kliniky i další zdravotnická zařízení byla z důvodu nízkého rozpočtu nucena ukončit spolupráci s 52 tisíci zdravotníků, což tvoří asi 10% celkového počtu lidí pracujících ve zdravotnictví.[40]

[38] BARCALA, Diego. La crisis hace retroceder décadas la escuela pública. *Http://www.publico.es/* [online]. 2011 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: http://www.publico.es/espana/crisis-retroceder-decadas-escuela-publica.html
[39] BARCALA, Diego. La crisis hace retroceder décadas la escuela pública. *Http://www.publico.es/* [online]. 2011 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: http://www.publico.es/espana/crisis-retroceder-decadas-escuela-publica.html
[40] Zdroj: REJÓN, Raúl. Los recortes obligan a la sanidad pública a funcionar con 3.000 millones y 52.000 sanitarios menos. *Http://www.eldiario.es* [online]. 2013 [cit. 2014-11-06]. Dostupné z:http://www.eldiario.es/sociedad/sanidad-recortes-cifras_0_203680226.html

Jedním z hlavních dopadů finanční krize na zdravotnictví je snižování počtu lůžek v nemocnicích z důvodu nedostatku personálu, omezení provozu operačních sálů a činností zdravotnických jednotek. Na základě dat zveřejněných španělským ministerstvem financí můžeme říci, že v důsledku zmíněného omezení činnosti zdravotnických zařízení se v roce 2012 vzhledem v porovnání s rokem 2009 ztrojnásobil počet pacientů čekajících na chirurgický zákrok déle než půl roku. Průměrná doba čekání vzrostla v roce 2012 z 67 na 100 dnů. Kromě škrtů v rozpočtu pro zdravotnictví vláda zavedla další zpoplatnění výkonu doplňkových služeb, jako jsou například ortopedické služby a sanitární doprava.[41]

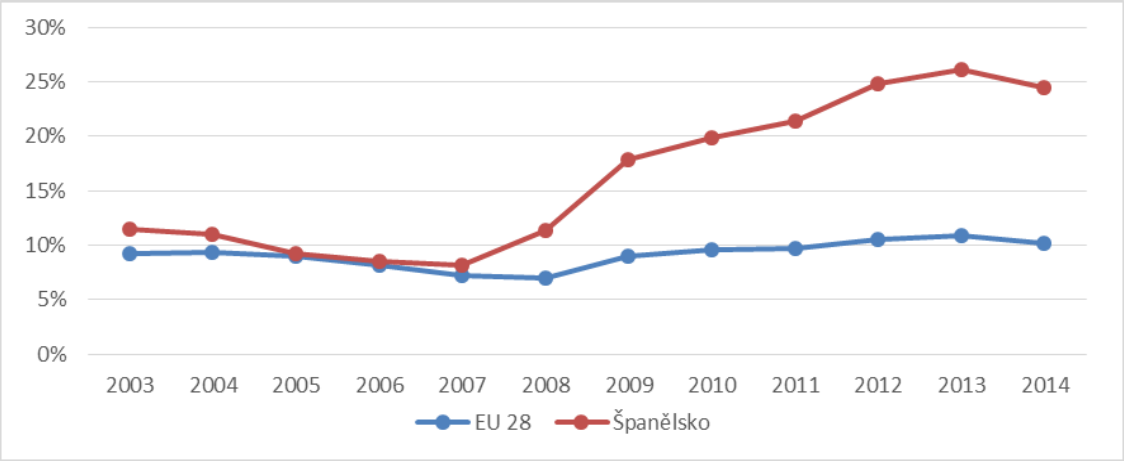
Jelikož vnímám zdravotnictví jako jeden z nejdůležitějších sektorů země, připadá mi, že přesměrované peníze, které byly původně cílené na zdravotnictví, budou ve zdravotnickém rozpočtu chybět více a nadělají více škod, než pomohou v rozpočtu jiného resortu. Vládní škrty ve zdravotnictví mohou mít velmi negativní dopad na celkový pohled občanů na chování vlády v průběhu krize. V dalším případě může snižování finančních zdrojů ve zdravotnictví a zpoplatnění doplňkových služeb zapříčinit, že se pro určitou skupinu obyvatelstva stane zdravotnická péče nedostupná, a to může vést i k celkovému zhoršení veřejného zdraví.

3.2.3 Nezaměstnanost

Míra nezaměstnanosti aneb makroekonomický ukazatel, který byl pro Španělsko vždy poměrně velkým problémem, dosáhl svých maximálních hodnot až po vypuknutí současné hospodářské krize. Nejvíce zasaženou skupinou byli mladí lidé do třiceti let. Situace na trhu práce se stala nesmírně komplikovanou a míra nezaměstnanosti se v roce 2013 vyšplhala až na hodnotu 26,1 %.

[41] NAVARRO, Vicenç. LOS RECORTES EN LA SANIDAD PÚBLICA. *Http://www.vnavarro.org/* [online]. 2011 [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: http://www.vnavarro.org/wp-content/uploads/2011/11/los-recortes-en-la-sanidad-pasblica.pdf

Graf 11 Míra nezaměstnanosti ve Španělsku a EU v letech 2003 - 2007

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

V grafu 11 jsou znázorněny dvě křivky, zaznamenávající vývoj míry nezaměstnanosti mezi lety 2004 – 2014 ve Španělsku a průměrnou hodnotu míry nezaměstnanosti v EU (28). Míra nezaměstnanosti ve Španělsku byla v minulých letech zpravidla na vyšší úrovni než byl evropský průměr. Jak je zřejmé z grafu, před vypuknutím krize se podařilo míru nezaměstnanosti snížit na minimální hodnotu, která se velmi přibližovala evropskému průměru. Až do roku 2007 se míra nezaměstnanosti každoročně snižovala. Jako hlavní příčinu tohoto poklesu vidím obrovský nárůst nabídky pracovnách míst ve stavebnictví. Mezi lety 1994 – 2007 vzrostla nabídka pracovních míst z 12 na 20 milionů.[42] Avšak v důsledku krize zkrachovala obrovská spousta firem, především stavebních, či firem, jejichž činnost byla jakkoli spojena s tímto sektorem.

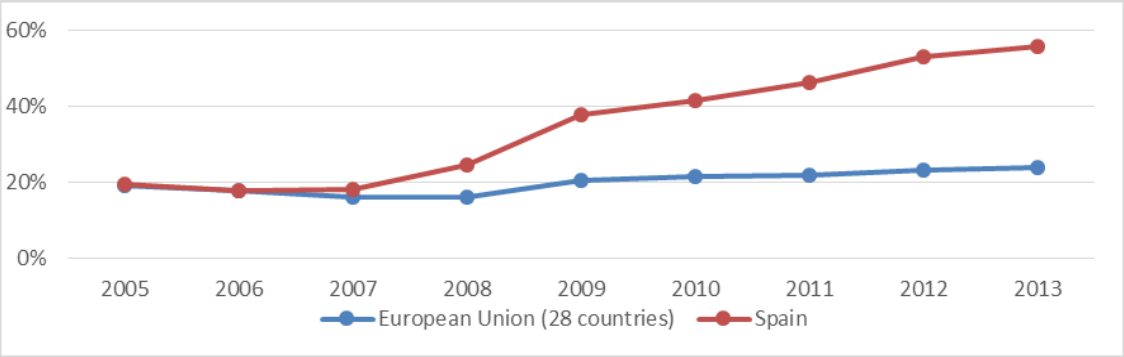
Jedním z faktorů, který se podílel na zdvojnásobení míry nezaměstnanosti mezi lety 2007 – 2013 bylo velmi časté uzavírání smluv na dobu určitou. Tyto smlouvy nebyly po vypuknutí krize již znovu prodlouženy. Dalšími příčinami byl málo flexibilní pracovní trh a legislativní nedostatky, jako například nedostačující vládní podpora liberalizace smluv na dobu určitou.[43]

[42] ORTÍ, Mario. Colectivo IOE, Barómetrosocial de España. Análisis del periodo 1994-2006 a partir de unsistema de indicadores, Madrid, Traficantes de Sueños y CIP-Ecosocial, 2008. Empiria. Revista de metodología de cienciassociales[online]. 2009, vol. 0, issue 17 [cit. 2014-15-12]. DOI: 10.5944/empiria.17.2009.1996. Dostupné z:http://www.colectivoioe.org/uploads/7e1c664dfac50790cc0469b22331dc5c60c0d814.pdf

[43] Los pérfiles de paro. *Www.1mayo.ccoo.es* [online]. 2014, č. 80 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z:http://www.1mayo.ccoo.es/nova/files/1018/Estudio80.pdf

Uzavírání smluv na dobu určitou má ve Španělsku dlouhou tradici. Tento typ smlouvy je pro zaměstnavatele velmi výhodný, jelikož v případě jakékoli změny na trhu práce mohou hned reagovat. Kdežto u smluv na dobu neurčitou je zaměstnavatel dle španělské legislativy povinen zaplatit zaměstnanci poměrně vysoké odstupné. Za vlády Mariana Rajoye, vešly v platnost legislativní změny, jejichž výsledkem bylo snížení počtu dnů pro vyplácení odstupného ze 45 dnů za každý odpracovaný rok na 33 dnů. Tato změna měla přimět zaměstnavatele, aby přijímali pracovníky na dobu neurčitou, avšak ke snížení míry nezaměstnanosti tato legislativní změna nevedla.

Graf 12 Míra nezaměstnanosti mladistvých do 25 let v letech 2005 - 2013

Zdroj: Eurostat, vlastní zpracování

V grafu 12 je zobrazeno srovnání vývoje míry nezaměstnanosti u skupiny mladistvých do 25 let ve Španělsku a v EU (28). Z grafu je zřejmý prudký rozchod obou křivek od roku 2007, tedy od příchodu krize. Míra nezaměstnanosti u mladistvých rostla rychleji z důvodu velmi vysokých nákladů na odstupné stálých zaměstnanců. Ve Španělsku jsou kromě stálých zaměstnanců zaměstnaní i „becarios“. Českým ekvivalentem může být brigádník. Pracovní poměr s becariem může zaměstnavatel ukončit s nulovými náklady. Na rozdíl od stálých zaměstnanců, kterým musí platit velmi vysoké odstupné. Výše odstupného je rovna 33 dnům za každý odpracovaný rok. To znamená, že výše odstupného s počtem odpracovaných let roste. Proto se zaměstnavatelé zbavovali mladých zaměstnanců a becarios častěji, než těch starších. Míra nezaměstnanosti mladistvých neřízeně rostla až do roku 2013, kdy byla její hodnota 55,5 %, následně v roce 2014 došlo k jejímu poklesu o 1,3 %, což je samozřejmě příznivé, ale hodnota byla

stále více než dvojnásobek evropského průměru. Problém s nezaměstnaností mladistvých vyvolal velkou vlnu emigrace mladých lidí za prací.[44]

Dlouhodobá vysoká míra nezaměstnanosti u mladých lidí do 25 let, není v Evropě ojedinělým problémem, se kterým by se potýkalo pouze Španělsko. Mezi další země, kde problematika nezaměstnanosti mladých hraje významnou roli, jsou například Itálie, Slovensko, Litva a Estonsko a Francie.[45]

V kapitole jsem popsala hlavní příčiny hospodářské krize a následně i dopady. Na základě literárních zdrojů jsem se pokusila zjistit hlavní příčiny hospodářské krize ve Španělsku, které jsem podrobněji popsala v jednotlivých kapitolách.
Hlavní příčiny hospodářské krize byly:

- záporné reálné úrokové míry
- úvěrový boom
- vznik realitní bubliny

Následné dopady pak byly:

- krach firem spojených se stavebnictvím a s tím spojená nezaměstnanost a rostoucí sociální nevyrovnanost

[44] PÉREZ CAMARERO, Santiago, José CALDERÓN, Álvaro HIDALGO VEGA a Alexandra IVANOVA. Efectos de la crisis económica sobre la juventud española. In: *Http://www.imw.es/* [online]. 2010 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z:http://www.imw.es/userfiles/file/Crisis%20economica%20jovenes%20Rev%2001%202011%20comp.pdf

[45] PÉREZ CAMARERO, Santiago, José CALDERÓN, Álvaro HIDALGO VEGA a Alexandra IVANOVA. Efectos de la crisis económica sobre la juventud española. In: *Http://www.imw.es/* [online]. 2010 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z:http://www.imw.es/userfiles/file/Crisis%20economica%20jovenes%20Rev%2001%202011%20comp.pdf

4 Postoj španělské vlády a EU k hospodářské krizi

V poslední kapitole mé bakalářské práce popíši přístup španělské vlády k řešení krize. Dále pak přístup EU v období hospodářské krize a její návrhy řešení situace ve Španělsku. Jaká tedy byla přijata opatření v jednotlivých letech?

4.1 Opatření přijatá španělskou vládou

Na konci června roku 2008 ve svém projevu přiznal José Luis Rodriguez Zapatero, existenci vážných ekonomických problémů.[46] Zejména problém slabého růstu a vysoké inflace. S cílem ušetřit 250 000 000 eur byl zaveden tzv. Úsporný plán (Plan de auseridad), jehož opatření spočívala především ve snížení nabídky veřejných prací o 70% a zmrazení mezd nejvyšších úředníků.[47]

V srpnu téhož roku představil předseda vlády, Zapatero další z programů, který prošel schválením vládního kabinetu. Jedná se o Plán 24 opatření (Plan de 24 medidas), který spočíval v aplikaci 24 reforem v oblastech bydlení, dopravy, energetiky, telekomunikací a životního prostředí.[48]

Na konci listopadu roku 2008 předstoupil Zapatero s dalším naléhavým plánem na oživení ekonomiky. Cílem tohoto plánu bylo pomocí investice ve výši 11 miliard eur, což bylo 1,1% hrubého domácího produktu dosáhnout vytvoření 300 000 pracovních míst.[49]

Dopady hospodářské krize se začaly projevovat na počátku druhého funkčního období José Luise Rodrigueze Zapatera. Po uvědomění si vážnosti situace dalším postupem investovat obrovské množství veřejných peněz do plánů na utlumení krize. Nejvíce

[46] PISANI, Silvia. Lanzó Zapatero un plan de austeridad. *Lanacion.com* [online]. 2008 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://servicios.lanacion.com.ar/archivo/2008/06/24/002/DT
[47] CASTAÑO, FEDERICO. Zapatero promete reformas de fondo para afrontar la crisis. *Http://cincodias.com/*[online]. 2008 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z:http://cincodias.com/cincodias/2008/06/24/economia/1214286980_850215.html
[48] Zapatero presenta un plan de medidas contra la crisis 'dentro de las posibilidades del Gobierno'.*Http://www.elmundo.es/* [online]. 2008 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z:http://www.elmundo.es/mundodinero/2008/08/14/economia/1218712504.html
[49] CRUZ, MARISA a MANUEL SÁNCHEZ. Zapatero inyecta 11.000 millones de euros a los ayuntamientos y al sector de la automoción. *Http://www.elmundo.es/* [online]. 2008 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z:http://www.elmundo.es/elmundo/2008/11/27/espana/1227800138.html

veřejných finančních zdrojů bylo směřováno jako injekce do bank (100 miliard EUR). Zapatero byl nucen ustoupit od volebního programu, se kterým zvítězil ve volbách a uchýlit se k přijetí ekonomických opatření jako například: zmrazení důchodů, snížení platů státních zaměstnanců a provedení pracovní reformy, která se nesetkala s úspěchem, ale naopak vedla ke generální stávce.[50]

Mezi další ekonomická opatření přijatá španělskou vládou, která přímo ovlivnila španělské obyvatelstvo v průběhu roku 2009, patří zvýšení daně z přidané hodnoty. Snížená daň byla zvýšena ze 7 % na 8 % a vyšší sazba daně z přidané hodnoty byla zvýšena o 2 % na hodnotu 18 %. Vyšší suma vybraných daní měla posílit státní rozpočet. Zde je nutné podotknout, že zvýšení daní z dlouhodobého hlediska ekonomice nepomůže.[51]

V roce 2010 přijímá španělská vláda další plán v pořadí. V tomto případě se jedná o Plan – E – Plan Espaňol de Estímulo de la Economía y el Empleo. Cílem tohoto plánu byla stimulace ekonomiky a pracovního trhu. Výše zmíněný plán E zahrnuje opatření pro podporu malých a středních firem (PYMES – Pequeňas y medianas empresas), aby mohly pokračovat ve své činnosti a tím pádem by nedocházelo k dalšímu růstu nezaměstnanosti. Plán E čítá celkem 82 opatření rozdělených do čtyř cílových oblastí:

- pro podporu rodin a podniků
- pro podporu zaměstnanosti
- pro podporu finančního systému
- pro modernizaci ekonomiky[52]

Škrty v oblasti sociálních výdajů a reforma práce byli dalšími kroky španělské vlády v roce 2010. V květnu tohoto roku došlo k redukci sociálních výdajů o 15 miliard eur. Došlo ke snížení mezd státních úředníků v průměru o 5 %. Platy byly sníženy i vysokému

[50] Ibid.
[51] El Gobierno aumenta el IVA general al 18% y suprime la deducción de los 400 euros.*Http://economia.elpais.com/* [online]. 2009 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z:http://economia.elpais.com/economia/2009/09/26/actualidad/1253950374_850215.html
[52] PLAN ESPAÑOL PARA EL ESTÍMULO DE LA ECONOMÍA Y EL EMPLEO. In: *Www.psoe.es* [online]. 2008 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: file:///C:/Users/Notebook/Downloads/000000163519.pdf

managementu, a to v průměru o 10 %. U politiků došlo ke snížení mezd v průměru o 15 %.

Reforma pracovního trhu byla ve Španělsku velmi žádoucí, a to jak z důvodu vysoké míry nezaměstnanosti a neschopnosti pracovního trhu reagovat efektivně na cyklické změny, tak i kvůli nátlaku ze strany Mezinárodního měnového fondu, Evropské centrální banky a Evropské unie.[53]

Nové pracovně právní zákony nebraly v potaz strukturální problémy na španělském pracovním trhu, jako je například problém dlouhodobé nezaměstnanosti, či vysoký výskyt pracovních míst s nízkou kvalifikací. Soustředily se spíše na zvýšení flexibility pracovního trhu. Provedené pracovní reformy v letech 2010 a 2012 však nedosáhly stanoveného cíle. Nebyla vytvořena nová stabilní a kvalitní pracovní místa. Ačkoliv se tempo růstu míry nezaměstnanost v posledních letech zpomalilo, zásluha nemůže být přisuzována této reformě. Společně s reformou byl zaveden nový typ smlouvy. Jednalo se o tzv. „podnikatelskou smlouvu“.[54]

Při uzavírání smluv tohoto typu byla zkušební doba pro zaměstnance celý jeden rok a v průběhu tohoto roku mohl zaměstnavatel ukončit pracovní poměr, kdykoliv a bez povinnosti udání důvodu. Tento typ smluv byl implementován s cílem snížit počet smluv na dobu určitou, avšak zaměstnavatelé používali podnikatelskou smlouvu stejně jako smlouvu na dobu určitou.

Graf 13 znázorňuje podíl zaměstnanců na dobu určitou v jednotlivých zemích za roky 2004 – 2013. Z grafu je vidět, že vysoké procento zaměstnanců zaměstnaných na dobu určitou není způsobeno hospodářskou krizí.

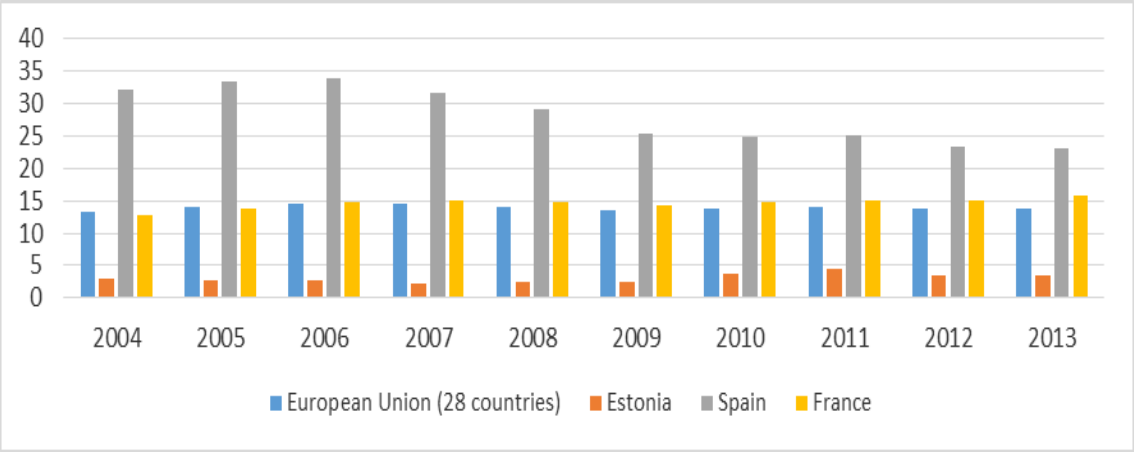
Naopak po vypuknutí krize se podíl zaměstnanců na dobu určitou snížil. Nicméně toto snížení nemůže být chápáno, jako příznivé, jelikož se velmi snížil i celkový počet zaměstnaných. To znamená, že reálně v žádném případě nedošlo k tomu, že by zaměstnavatelé začali uzavírat více pracovních poměrů na dobu neurčitou. Ze sloupcového grafu lze vyčíst, že hodnota podílu zkoumaného ukazatele nabývala

[53] CONSECUENCIAS DE LA REFORMA LABORAL. *Http://www.slideshare.net/* [online]. 2013, č. 139 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://www.slideshare.net/CGTMalaga/boletin-139-consecuencias-reforma-laboral

[54] Ibid.

ve Španělsku téměř dvojnásobných hodnot ve srovnání s průměrem zemí EU (28). Nejméně kontraktů na dobu určitou vykazuje v těchto letech Estonsko, kde podíl zaměstnanců na dobu určitou na celkovém počtu zaměstnanců ve zkoumaném období nepřesahuje hranici 5 %.

Graf 13 Zaměstnanci na dobu určitou, jako podíl na celkovém počtu zaměstnanců (%)

Komplexně neshledávám přístup, který španělská vláda v průběhu krize zaujala za optimální. Podle mého názoru je třeba provést hluboké strukturální pracovní reformy, které by se zabývaly skutečným jádrem problému a byly by dlouhodobě efektivní.

4.2 Chování mezinárodních organizací

Španělsko je členem několika významných mezinárodních organizací, mezi které patří Evropská unie, NATO, OSN a další. Jakým způsobem přistupovaly tyto organizace ke krizi a jaká doporučení, či návrhy k řešení Španělsku poskytly? Odpověď na tuto otázku se pokusím najít v následující části práce. Primárně se zaměřím na doporučení ze strany Evropské unie, respektive Evropské komise.

Evropská komise publikovala roční doporučení všem členským státům potýkajícím se se stále přetrvávající hospodářskou krizí. Cílem publikovaných doporučení je především vymanit Evropu ze spárů krize a posílit důležité základy pro budoucí hospodářský růst. Z publikovaných doporučení jsem si vybrala ty, které jsou směřovány na Španělsko. Tehdejší předseda komise, José Manuel Barroso prohlásil, že Evropa se dokáže z krize vymanit pouze, když překoná dva problémy, které sebou nese po celou dobu krize, a

to závažnou ztrátu konkurenceschopnosti v mnoha státech a přetrvávající nezaměstnanost současně s jejími sociálními důsledky.[55]

Doporučení pro španělskou vládu publikovaná v květnu roku 2013 jsou konkrétní a realistická. Postupně se zaměřují na jednotlivé problematické oblasti španělské ekonomiky. Nejdříve popíšu jednotlivá doporučení a následně je porovnám se skutečnými hodnotami sledovaných ukazatelů za rok 2013 a 2014. Klíčovou otázkou je, jakým způsobem docílit zlepšení strukturálního salda? Španělsko musí zajistit, aby v roce 2016 dosahoval schodek veřejných financí hodnoty menší než 3 %. V jednotlivých letech byly stanoveny cílové hodnoty schodku. V roce 2013, 6,5 % hrubého domácího produktu, v roce 2014, 5,8 %, v roce 2015, 4,2 %, a konečně v roce 2016, 2,8 %. K dosažení těchto prognóz musí být uplatňována vládní opatření přijatá v plánech a rozpočtu pro rok 2013. Zároveň musí být vláda připravena přijímat nápravná opatření v případě výskytu odchylky od cílové hodnoty.

Následně se zaměřím na harmonogram, který byl sestaven komisí.

- Prostřednictvím nezávislé agentury dohlédnout na rozpočet, analyzovat jej a poradit se ohledně legislativní shody rozpočtové politiky s národními politikami EU.

- Regulovat faktor udržitelnosti, který zajišťuje finanční stabilitu důchodového systému a současně stanovit důchodový věk v závislosti na vývoji průměrné délky života.

- Efektivní a účinné rozdělení vládních výdajů na všech úrovních státní správy v roce 2014 s tím, že hlavní položky výdajů budou podrobeny systematické kontrole. Management musí včas uhradit všechny účty a zabránit jejich opětovnému hromadění a současně zveřejnit data o stavech zůstatků.

[55] RECOMENDACIÓN DEL CONSEJO encaminada a poner fin a la situación de déficit público excesivo de España. In: *Http://ec.europa.eu/* [online]. Brusel: COMISIÓN EUROPEA, 2013 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z:http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/30_edps/126-07_commission/2013-05-29_es_126-7_commission_es.pdf

- Poměr nákladů – efektivita ve zdravotnictví by měl být vyšší. Cestou k docílení zvýšení efektivity může být například redukce farmaceutických nákladů nemocnic prostřednictvím posílení koordinace mezi různými typy zdravotnické péče.

- Zvážit zvýšení DPH a ekologické daně. Zintenzivnit boj proti šedé ekonomice a černému pracovnímu trhu.

- Provádět nezbytná opatření pro snížení počtu osob bezprostředně ohrožených chudobou. Posílit aktivní politiky soustředící se na trh práce s cílem zvýšit zaměstnanost lidí s omezenými příležitostmi a zkvalitnit podpůrné služby pro rodiny s dětmi.[56]

Šedá ekonomika

Šedá ekonomika je ve Španělsku dlouhodobým problémem. Významnou část šedé ekonomiky tvoří „empleados del hogar" - zaměstnání v domácnostech např. uklízečky, zahradníci, au – pair. V pracovní reformě z roku 2012 byla zahrnuta i Reforma de empleados del hogar. Reforma měnila podmínky pro pracovníky v této oblasti. Hlavní změnou bylo snížení výše nákladů zaměstnavatele i zaměstnance. Snížení nákladů vedlo k legálnímu zaměstnávání v tomto odvětví.[57]

Trh práce

Vyhodnotit pracovní reformu z roku 2012 do července 2013 a v případě potřeby zavést reformy do září téhož roku. Španělská vláda musí schválit Národní plán zaměstnanosti 2013 (Plan nacional de Empleo del 2013). Posílit a modernizovat veřejně poskytované služby na pracovním trhu s cílem zajistit individuální pomoc nezaměstnaným. Zvýšit účinnost rekvalifikačních programů pro starší pracovníky a osoby s nízkou kvalifikací.[58]

[56] SALIR DE LA CRISIS: RECOMENDACIONES ESPECÍFICAS PARA ESPAÑA. In: *Http://ec.europa.eu/*[online]. 2013 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/spain/actualidad-y-prensa/noticias/economia-en-la-union-europea/recomendaciones-espanha_es.htm

[57] CONSECUENCIAS DE LA REFORMA LABORAL. *Http://www.slideshare.net/* [online]. 2013, č. 139 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://www.slideshare.net/CGTMalaga/boletin-139-consecuencias-reforma-laboral

[58] Ibid.

Nezaměstnanost mladých

Hlavním úkolem komise bylo především bojovat se stále rostoucím procentem míry nezaměstnanosti u mladých lidí do 25 let. Španělsko musí uplatňovat opatření uvedená ve Strategii pro podnikání a zaměstnávání mladých 2013-2016.[59] Dalším doporučením bylo snížit míru předčasného ukončování školní docházky a usilovat o posílení významu vzdělání a odborné přípravy pro trh práce.[60]

V poslední kapitole jsem popsala přístup španělské vlády a EU k řešení hospodářské krize ve a jejich návrhy řešení situace ve Španělsku. Odpověděla jsem na otázku jaká byla přijata opatření v jednotlivých letech:

plán na utlumení krize – 11 miliard injekce do bank

- reforma pracovního trhu
- přijetí plánu E podpora malých a středních firem

[59] ESTRATEGIA DE EMPRENDIMIENTO Y EMPLEO JOVEN.
In: *Http://www.empleo.gob.es/* [online]. 2012 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://www.empleo.gob.es/es/estrategia-empleo-joven/descargas/EEEJ_Documento.pdf

[60] SALIR DE LA CRISIS: RECOMENDACIONES ESPECÍFICAS PARA ESPAÑA.
In: *Http://ec.europa.eu/*[online]. 2013 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/spain/actualidad-y-prensa/noticias/economia-en-la-union-europea/recomendaciones-espanha_es.htm

Závěr

Globální finanční krizi lze definovat jako výrazné zhoršení velké většiny finančních indikátorů. Ekonomické deprese či krize jsou v ekonomickém světě poměrně častým jevem.

Myslím, že primární cíl práce, tedy rozebrat základní příčiny hospodářské krize, její průběh a dopady na vybraná odvětví španělské ekonomiky, se mi podařilo naplnit. Nejdříve jsem se věnovala vývoji španělské ekonomiky před vypuknutím krize, následně jejímu průběhu a dopadům.

Do roku 1975, v období diktatury bylo Španělské království izolováno od ostatních západoevropských zemí. Tato izolace však s otevřením španělských hranic, po pádu diktatury, velmi rychle pominula. S nastolením nového demokratického režimu čelila španělská vláda mnohým nesnadným úkolům.

Přijetí demokracie nepřinášelo Španělsku pouze pozitiva. Od roku 1975 začala strmě stoupat míra nezaměstnanosti, společně s inflací. Naproti tomu hrubý domácí produkt klesal. Situace se stala neudržitelnou, jelikož životní náklady obyvatel rostly, ale mzdy stagnovaly. Hlavním úkolem vlády bylo tedy zavést taková opatření, jejichž cílem by bylo nastolení makroekonomické rovnováhy.

Začlenění Španělska do Evropské unie bylo jedním z významných milníků pro budoucí vývoj země. Se vstupem Španělska de EU a pozdějším začleněním do EMU se především díky velmi nízkým, až záporným úrokovým mírám země stala velmi lákavou destinací pro investory. Objem zahraničních investic přicházejících do země rapidně rostl. Cílovým odvětvím zahraničních investic bylo především stavebnictví. Členství v EU přineslo Španělsku možnost čerpání finančních prostředků ze strukturálních a kohézních fondů. Tyto prostředky byly využívány především k budování nové infrastruktury.

Vývoj ve Španělsku od konce 90. let až do vypuknutí krize bývá také nazýván jako španělský zázrak (el milagro español). V průběhu těchto let se Španělsku velmi dařilo. V letech hospodářského růstu se dokonce podařilo snížit míru nezaměstnanosti, což byl

jeden z hlavních problémů se kterým se Španělé již dlouho dobu potýkali. Důvodem proč se snížila nezaměstnanost, byl strmý nárůst poptávky po pracovní síle ve stavebnictví, který byl důsledkem zvýšení objemu investic přicházejících do tohoto odvětví. Důsledkem vysoké poptávky po pracovní síle bylo zvýšení počtu mladých lidí, kteří zanechali studia s vidinou vysokého výdělku ve stavebnictví.
Kombinace velmi nízkých dlouhodobých úrokových měr nastavených ECB s vyšším procentem míry inflace ve Španělsku způsobila, že reálné úrokové míry se dostaly do záporných hodnot, díky čemuž se staly úvěry velmi lacinými a snadno dostupnými. Hlavním zdrojem růstu stavebního sektoru, který vyvrcholil ve stavební boom, byly právě tyto laciné hypotéky, které vedly k velkému zadlužení firem i domácností. S růstem poptávky po nemovitostech rostla i jejich cena a to velmi rychlým tempem, což vedlo k vytvoření cenové bubliny na trhu nemovitostí. Jelikož došlo k převisu domácích investic nad úsporami, musely španělské banky čerpat ze zahraničních zdrojů, a tedy se zadlužit. Se stále rostoucí spotřebou domácích subjektů se staly španělské banky závislé na přísunu finančních prostředků ze zahraničních zdrojů.

S příchodem světové krize byl příznivý vývoj ve Španělsku přerušen. S rostoucí nestabilitou na mezibankovních trzích rostla i nedůvěra jednotlivých subjektů a to bylo důsledkem omezení poskytování zahraničních půjček španělským bankám, což samozřejmě vedlo k redukci poskytnutých půjček i na domácím trhu. Splasknutí bubliny na trhu nemovitostí vedlo k velkému oslabení Španělska, které tak na rozdíl od ostatních zemí Evropy vstoupilo do světové hospodářské krize již ve zbídačeném stavu.

Hnacím motorem španělského růstu bylo nepochybně stavebnictví, které se v důsledku redukce půjček téměř zastavilo, což vedlo k neschopnosti firem splácet své závazky. Firmy, jejichž činnost byla jakkoli spjatá se stavebním průmyslem, byly nuceny redukovat své náklady, což vedlo k rychlému růstu nezaměstnanosti. Nezaměstnanost mladých rostla mnohem rychleji, důvodem může být nastolená legislativa. Pro zaměstnavatele bylo velmi nákladné propustit zaměstnance, který pro danou společnost pracoval již déle a to kvůli vysokému odstupnému, které v té době bylo rovno hodnotě platu za 45 dní za každý odpracovaný rok, proto zaměstnavatelé více propouštěli služebně mladší zaměstnance.

V důsledku světové hospodářské krize rostla ve Španělsku sociální nevyrovnanost, což je jedním z hlavních dopadů společně s rapidním růstem nezaměstnanosti. Jednotlivá odvětví ekonomiky utrpěla značné škrty ve svých rozpočtech, což vedlo k omezení poskytovaných služeb, či ke zhoršení jejich kvality.

Přístup španělské vlády k řešení současné krize spočíval především v realizaci mnohých legislativních reforem, jako jsou například reformy pracovního trhu, kam patří i reforma týkající se pracovníků v domácnostech (Reforma de empleados del hogar). Práce v domácnostech tvořily velkou část šedé ekonomiky, kterou se podařilo eliminovat právě díky zavedené reformě.

Legislativní reformy nejsou podle mého názoru dostačujícím nástrojem, pomocí kterého by se Španělsko vymanilo z tak dlouhotrvající a hluboké deprese. Po předchozí zkušenosti je zřejmé, že významná orientace ekonomiky pouze na jeden sektor, kterým bylo v případě Španělska stavebnictví, může být velmi nebezpečná. Proto si myslím, že je do budoucna důležité, aby ekonomika byla diverzifikována, což by vedlo k rozdělení rizika mezi více odvětví.

Přehled literatury

Knihy

CARRERAS, Albert a Xavier TAFUNELL. *Historia económica de la España contemporánea (1789-2009).* 1a ed. actualizada. Barcelona: Crítica editorial, 2010, 564 p. ISBN 978-849-8921-243.

HNÁT, Pavel. *Politická ekonomie globálních nerovnováh*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2014, 231 s. Odborná kniha s vědeckou redakcí. ISBN 978-80-245-2023-0.

CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska v datech*. 1. vyd. Praha: Libri, 2011, 551 s. ISBN 978-807-2774-821.

JIMÉNEZ, José Luis García Delgado; Juan Carlos. *Un siglo de España: la economía*. 2. ed. Madrid: Marcial Pons, 2001. ISBN 84-953-7934-1.

MANKIW, Gregory. *Zásady ekonomie*. Praha : Grada, 1999. Kapitola 33 Vztah inflace a nezaměstnanosti v krátkém období, s. 719. ISBN 8071698911.

ŽÍDEK, Libor. *Dějiny světového hospodářství*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, 397 s. ISBN 978-807-3801-847.

Elektronické dokumenty a odborné časopisy

ALBEROLA ILA, Enrique. *España en la unión monetaria: una aproximación a sus costes y beneficios*. Madrid: Banco de España, Servicio de Estudios, 1998, 67 p. Estudios económicos (Banco de España. Servicio de Estudios), no. 62. ISBN 84-779-3599-8. Dostupné z: http://128.118.178.162/eps/mac/papers/0507/0507007.pdf

CAMPOS ECHEVERRIA, JOSE LUIS. *LA BURBUJA INMOBILIARIA ESPAÑOLA*. Espaňa: Marcial Pons, 2008. ISBN 978-84-976-8534-4.

ANDRÉS, Javier. *Desempleo y ciclo económico en España*. Espaňa, 1996. Dostupné z:http://www.cervantesvirtual.com/obra-visor/moneda-y-credito--3/html/02822e00-82b2-11df-acc7-002185ce6064_20.html#I_21_. Thesis. Universidad de Valencia Rafael Doménech.

BARCALA, Diego. La crisis hace retroceder décadas la escuela pública. *Http://www.publico.es/* [online]. 2011 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: http://www.publico.es/espana/crisis-retroceder-decadas-escuela-publica.html

CASTAÑO, FEDERICO. Zapatero promete reformas de fondo para afrontar la crisis. *Http://cincodias.com/*[online]. 2008 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z:http://cincodias.com/cincodias/2008/06/24/economia/1214286980_850215.html Zapatero presenta un plan de medidas contra la crisis 'dentro de las posibilidades del Gobierno'.*Http://www.elmundo.es/* [online]. 2008 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z:http://www.elmundo.es/mundodinero/2008/08/14/economia/1218712504.html

CRUZ, MARISA a MANUEL SÁNCHEZ. Zapatero inyecta 11.000 millones de euros a los ayuntamientos y al sector de la automoción. *Http://www.elmundo.es/* [online]. 2008 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z:http://www.elmundo.es/elmundo/2008/11/27/espana/1227800138.html El Gobierno aumenta el IVA general al 18% y suprime la deducción de los 400 euros.*Http://economia.elpais.com/* [online]. 2009 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z:http://economia.elpais.com/economia/2009/09/26/actualidad/1253950374_850215.html

DUNHMAN, Will a Jackie FRANK. Herd mentality rules in financial crisis. *Http://www.reuters.com/* [online]. 2008 [cit. 2015-04-13]. Dostupné z: http://www.reuters.com/article/2008/09/30/us-financial-psychology-idUSTRE48T4VC20080930

CHMELOVÁ, Jana. *Česká ekonomika a ekonomické zákony*. Brno : ESF MU, 2007. Diplomová práce. Dostupné online. Kapitola 3 Historický pohled – vývoj názorů na platnost předpokladů Phillipsovy křivky, s. 28–35.

IZQUIERDO, JOSÉ MARÍA. Los Pactos de la Moncloa y la fugacidad de Fuentes Quintana.*Http://politica.elpais.com/* [online]. 2014, č. 08 [cit. 2015-03-10]. Dostupné z:http://politica.elpais.com/politica/2014/08/29/actualidad/1409304456_399099.html

LUNGOVÁ, Miroslava. Hospodářská krize 2008-2009: Analýza příčin. *E+M EKONOMIE A MANAGEMENT*[online]. 2011 [cit. 2014-12-12]. Dostupné z: http://www.ekonomie-management.cz/download/1346064236_1b84/2011_02_lungova.pdf

MUSÍLEK, Petr. Finanční krize a jejich odezvy v institucionálních reformách: Glass-Steagall Act versus Dodd-Frank Act. *Český finanční a účetní časopis*. 2010, roč. 5, č. 2. Dostupné z: www.vse.cz/polek/download.php?jnl=cfuc&pdf=285.pdf

NAVARRO, Vicenç. LOS RECORTES EN LA SANIDAD PÚBLICA. *Http://www.vnavarro.org/* [online]. 2011 [cit. 2015-03-24]. Dostupné z: http://www.vnavarro.org/wp-content/uploads/2011/11/los-recortes-en-la-sanidad-pasblica.pdf

ORTÍ, Mario. Colectivo IOE, Barómetrosocial de España. Análisis del periodo 1994-2006 a partir de unsistema de indicadores, Madrid, Traficantes de Sueños y CIP-Ecosocial, 2008. Empiria. Revista de metodología de cienciassociales[online]. 2009, vol. 0, issue 17 [cit. 2014-15-12]. DOI: 10.5944/empiria.17.2009.1996. Dostupné z:http://www.colectivoioe.org/uploads/7e1c664dfac50790cc0469b22331dc5c60c0d814.pdf
Los pérfiles de paro. *Www.1mayo.ccoo.es* [online]. 2014, č. 80 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z:http://www.1mayo.ccoo.es/nova/files/1018/Estudio80.pdf

PÉREZ CAMARERO, Santiago, José CALDERÓN, Álvaro HIDALGO VEGA a Alexandra IVANOVA. Efectos de la crisis económica sobre la juventud española. In: *Http://www.imw.es/* [online]. 2010 [cit. 2015-04-14]. Dostupné z:http://www.imw.es/userfiles/file/Crisis%20economica%20jovenes%20Rev%2001%202011%20comp.pdf

PISANI, Silvia. Lanzó Zapatero un plan de austeridad. *Lanacion.com* [online]. 2008 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://servicios.lanacion.com.ar/archivo/2008/06/24/002/DT

RECOMENDACIÓN DEL CONSEJO encaminada a poner fin a la situación de déficit público excesivo de España. In: *Http://ec.europa.eu/* [online]. Brusel: COMISIÓN EUROPEA, 2013 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z:http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/30_edps/126-07_commission/2013-05-29_es_126-7_commission_es.pdf

REJÓN, Raúl. Los recortes obligan a la sanidad pública a funcionar con 3.000 millones y 52.000 sanitarios menos. *Http://www.eldiario.es* [online]. 2013 [cit. 2014-11-06]. Dostupné z:http://www.eldiario.es/sociedad/sanidad-recortes-cifras_0_203680226.html

RODRIGUÉZ ZAPATERO, José Luis. Carta de José Luis Rodríguez Zapatero, Presidente del Gobierno de España. In PIEDRAFITA, Sonia, et al. 20 Aňos de Espaňa en la Unión Europea [online]. Madrid : Real Instituto Elcano y Parlamento Europeo, 2006 [cit. 2011-11-10]. Dostupné z WWW: <http://www.realinstitutoelcano.org/publicaciones/libros/publicacion_20_europa.pdf>. ISBN 84-689-7384-X *La Unión Económica y Monetaria (UEM)* [online]. [cit. 2015-04-02]. Dostupné z: https://www.ecb.europa.eu/ecb/history/emu/html/index.es.html

SALIR DE LA CRISIS: RECOMENDACIONES ESPECÍFICAS PARA ESPAÑA. In: *Http://ec.europa.eu/*[online]. 2013 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/spain/actualidad-y-prensa/noticias/economia-en-la-union-europea/recomendaciones-espanha_es.htm
ESTRATEGIA DE EMPRENDIMIENTO Y EMPLEO JOVEN. In: *Http://www.empleo.gob.es/* [online]. 2012 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://www.empleo.gob.es/es/estrategia-empleo-joven/descargas/EEEJ_Documento.pdf

SINGER, Miroslav. *Finanční krize: p krize: příčiny možné dopady na českou ekonomiku* [online]. 2008 [cit. 2015-02-19]. Dostupné z:http://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/konference_projevy/vystoupeni_projevy/download/Singer_20081029_Appia.pdf

ŠAMAJOVÁ Silvia. S*účasná ekonomická kríza v Španielsku a jej dopad na vývoj španielskeho zahraničného obchodu*. Bakalářská práce, Praha 2012, s. 56.

ŠIKÝŘ Radek. *Srovnání příčin světové hospodářské krize 1929 – 1933 a současné finanční krize.* Bakalářská práce 2010.

UBIETO ARTETA, Antonio. Dějiny Španělska. Praha: Lidové noviny, 1995, 911 s. ISBN 80-710-6117-4.

VORNDRAN, Philipp. 4 soluciones u opciones para salir de la crisiseconómica y financiera.*Http://www.oroyfinanzas.com/* [online]. 2013 [cit. 2015-01-01]. Dostupné z:http://www.oroyfinanzas.com/2013/03/soluciones-salir-crisis-economica-financiera/#respond

Internetové zdroje

ACTA UNICA EUROPEA. In: 1987. Dostupné z: http://eur lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:a519205f-924a-4978-96a2 b9af8a598b85.0005.02/DOC_1&format=PDF

Boundless. “The Short-Run Phillips Curve.” Boundless Economics. Boundless, 05 Jan. 2015. Retrieved 07 Mar. 2015 from https://www.boundless.com/economics/textbooks/boundless-economics-textbook/inflation-and-unemployment-23/the-relationship-between-inflation-and-unemployment-105/the-short-run-phillips-curve-402-12499
Zakládající smlouvy. Euroskop [online]. [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8917/sekce/zakladajici-smlouvy/>.

CONSECUENCIAS DE LA REFORMA LABORAL. *Http://www.slideshare.net/* [online]. 2013, č. 139 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://www.slideshare.net/CGTMalaga/boletin-139-consecuencias-reforma-laboral.

DĚDEK, Oldřich: Evropský měnový systém. [online]. [cit. 2014-03-31]. Dostupné z: <http://www.zavedenieura.cz/cs/euro/historie-eura/evropsky-menovy-system>.

Dispociciones generales. In: *BOLETÍN OFICIAL DEL ESTADO*. Núm. 36. Dostupné z: http://www.boe.es/boe/dias/2012/02/11/pdfs/BOE-A-2012-2076.pdf
COLOM, Augustí. La crisis económica española: orígenes y consecuencias. Una aproximación crítica. *Universidad de Barcelona* [online]. 2012 [cit. 2015-01-09]. Dostupné z:http://pendientedemigracion.ucm.es/info/ec/jec13/Ponencias/politica%20economica%20y%20construccion%20europea/La%20crisis%20economica%20espanola.pdf

España: Indicadores económicos y financieros. *Www.ine.es* [online]. 2015 [cit. 2015-04-25]. Dostupné z:http://www.ine.es/dynt3/FMI/es/.

Las cajas 'débiles' quedarán en otoño bajo control estatal. *ElCorreoWeb.es* [online]. 24/01/2011 [cit. 2015-04-20]. Dostupné z: http://www.elcorreoweb.es/economia/114283/gobierno/eleva/ratio/core/capital/obligatorio/todas/entidades/nacionalizacion

PLAN ESPAÑOL PARA EL ESTÍMULO DE LA ECONOMÍA Y EL EMPLEO. In: *Www.psoe.es* [online]. 2008 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: file:///C:/Users/Notebook/Downloads/000000163519.pdf.

RECOMENDACIÓN DEL CONSEJO encaminada a poner fin a la situación de déficit público excesivo de España. In: *Http://ec.europa.eu/* [online]. Brusel: COMISIÓN EUROPEA, 2013 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z:http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/pdf/30_edps/126-07_commission/2013-05-29_es_126-7_commission_es.pdf.

4 REFORMAS LABORALES. ANÁLISIS DE SU ALCANCE Y EFECTOS MENOS OCUPACIÓN,MÁS DESEMPLEO, MÁS PRECARIEDAD LABORAL. *Www.1mayo.ccoo.es* [online]. 2014, č. 77 [cit. 2015-04-07]. Dostupné z: http://www.1mayo.ccoo.es/nova/files/1018/Informe77.pdf.

SALIR DE LA CRISIS: RECOMENDACIONES ESPECÍFICAS PARA ESPAÑA. In: *Http://ec.europa.eu/*[online]. 2013 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/spain/actualidad-y-prensa/noticias/economia-en-la-union-europea/recomendaciones-espanha_es.htm.

Přednášky

HNÁT, Pavel. *Současná krize*. Praha, 2014. (přednáška). Dostupné z: https://isis.vse.cz/auth/dok_server/slozka.pl?id=207395;download=151049

Statistiky a databáze

Mezinárodní měnový fond

Světová banka

Evropský statistický úřad – Eurostat

Španělský statistický úřad – Instituto Nacional de Estadistica

Seznam grafů

Graf 1Meziroční změna HDP ve Španělsku v letech 2005 – 2013 ..... …11
Graf 2 Míra inflace, deflátor HDP (%)..... 12
Graf 3 Míra nezaměstnanosti v letech 2005 - 2013..... 12
Graf 4 Vývoj růstu cenové hladiny ve Španělském království mezi lety 1974 – 1986.. 16
Graf 5 Vývoj míry nezaměstnanosti ve Španělském království mezi lety 1978 – 1990 17
Graf 6 Vývoj a průběh míry nezaměstnanosti a míry inflace ve Španělsku, v letech 1980 – 1986 20
Graf 7 Meziroční růst exportu zboží a služeb (%)..... 21
Graf 8 Míra nezaměstnanosti ve Španělsku v letech 1985 - 1994..... 21
Graf 9 Průměrná cena obydlí v letech 1990 – 2005 (€/m2) 26
Graf 10 Průměrná roční mzda v roce 2005 (€)..... 27
Graf 11 Míra nezaměstnanosti ve Španělsku a EU v letech 2003 - 2014 33
Graf 12 Míra nezaměstnanosti mladistvých do 25 let v letech 2005 - 2013 34
Graf 13 Zaměstnanci na dobu určitou, jako podíl na celkovém počtu zaměstnanců (%)……...39

Seznam tabulek

Tabulka 1 Vývoj a průběh míry nezaměstnanosti a míry inflace ve Španělsku, v letech1980 - 1986
..... 19